

ABDÜLHAK HÂMÎT
TARHAN
1852 - 1937

Derleyen:
Semiramis Kanbak

İÇİNDEKİLER:

ABDÜLHAK HÂMİT TARHAN KİMDİR? - 4

ŞİİRLERİ

Ahmet Haşim'e - 7

Bağ-ı Rani - 7

Bir sefilenin hasbihalinden - 8

Bir sitare altında - 9

Bir şairin hezeyanı - 11

Büyük Gazi'ye - 14

Dahi-i teceddüd'e - 15

Elveda diyemedik - 16

Feryad - 17

Gazub bir şair - 18

İçimde sen - 19

İstanbul düşman istilası altında iken.. - 20

Makber'den - 21

Merkad-ı Fatih'i ziyaret'ten - 24

Nâkâfi - 25

Perlaşez - 27

Sahra - 28

Seçmeler - 30

Şair-i Azam - 31

Ziyaret - 32

Zühre-i Hindi - 35

ONUN İÇİN

Büyük matem - 38

Büyük şair Hâmid'e ağıt - 39

Çöken bir kainat - 40

Hâmid - 42

Hâmid - 44

Hâmid gününde - 46

MEKTUP - 48

ONA DAİR

Abdülhak Hâmid hatıralarından - 50

Abdülhak Hâmid Tarhan - 54

Abdülhak Hâmit - 61

Atatürk ve büyük şair - 64

Büyük şair Hamit'in ardından - 70

Büyük şairin aşkı - 80

Eski bir hatıra - 94

Eşber - 97

Hamid'in hayatı - 101

Her yer karanlık - 119

Koca Hâmid'i unutuverdik - 124

ABDÜLHAK HÂMÎT TARHAN KİMDİR?

"Bu taş cebinime benzer ki aynı makberdir;
Dışı sükûn ile zahir, derunu mahşerdir."

Edebiyat dünyasında Şair-i âzam ya da Dahi-i âzam adıyla da tanınan Abdülhak Hâmit Tarhan, 1852 yılında hekim ve müverrih Hayrullah Efendi'nin oğlu olarak İstanbul, Bebek'te dünyaya geldi. Bebek mahalle mektebi ve Rumelihisarı rüştiyesinden mezun oldu.

Robert Kolej'e başladığı sıralarda ağabeyi ve hocasıyla Paris'e giderek Ecole Nationale'e yazıldı. Paris'te eğlencelere katıldı, tiyatrolara gitti. Kısa süren bu eğlenceli yaşamın ardından İstanbul'a döndü. Tahran büyükelçiliğine atanan babası ile birlikte İran'a gidip üç yıl kaldı ve Farsça öğrendi.

25 yaşında Paris elçiliği II. Kâtipliği ile hariciye mesleğine girdi, bir süre İstanbul'da bulunduktan sonra Poti (1881), Golos (1882), Bombay (1883–1885) şebenderliklerinde bulundu. 1886 yılında Londra Elçiliği Başkâtipliği'ne başladı, bu görevi, kısa aralıklarla, 1906'ya kadar devam etti.

İki yıl Lahey ve altı yıl Brüksel elçiliği yaptıktan sonra 1912 yılında azledilerek İstanbul'a döndü. Bir süre ayan üyeliğinde bulunduktan sonra siyasî bir nedenle Viyana'ya gitti, ancak Cumhuriyet'in ilânı ile yurda döndü. 1928 yılında Büyük Millet Meclisi'ne girdi.

İkinci devre Tanzimat edebiyatının en önemli simalarından biri olan Abdülhak Hâmit Tarhan'ın, şiirlerinin yanı sıra çok sayıda manzum ve mensur tiyatro eseri bulunmaktadır.

12 nisan 1937 tarihinde İstanbul'da yaşama veda eden ve

Zincirlikuyu Asri Mezarlığına defnedilen şairin kabri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yaptırılmış olup kabir taşında 'Ölü' adlı kitabından alınan:

Bu taş cebînime benzer ki aynı makberdir
Dışı sükûn ile zâhir derunu mahşerdir.

mısraları ile tunçtan yapılmış bir büstü bulunmaktadır.

BAZI ESERLERİ:

Şiir:

Sahra (1879)

Makber (1885)

Ölü (1885)

Hacle (1885)

Belde (1885)

Bunlar Odur (1885)

Bâlâdan Bir Ses (1912)

Garâm (1923)

Îlhâm (1913)

Vâlidem (1913)

Îlhâm-ı Vatan (1916)

Yabancı Dostlar (1924)

Bütün Şiirleri Hep Yahut Hiç (İnci Ergünün, 1982)

Piyes:

Macerâ-yı Aşk (1873)

Sabr u Sebat (1875)

İçli Kız (1875)

Duhter-i Hindû (1876)

Nesteren (manzum piyes, 1878)

Nazife (manzum piyes, 1876)

Târık yahut Endülüs Fethi (manzum piyes, 1879)

Tezer (manzum piyes, 1880)

Eşber (manzum piyes,1880)
Kahbe yahut Bir Sefilenin Hasbihâli (manzum piyes,1887)
Zeyneb (manzum piyes,1918)
Liberte (manzum piyes, tefrika, 1913)
Fitnen (manzum piyes,1918)
İbn-i Musâ yahut Zâtü'l-Cemâl (manzum piyes,1917)
Abdullahü's-Sâgir (manzum piyes,1917)
Sardanapal (manzum piyes,1917)
Yâdigâr-ı Harp (1917)
Ruhlar (manzum piyes,1922)
Hâkan (manzum piyes,1935)
Arzîler (manzum piyes,1925)
Cunûn-ı Aşk yahut Mihrâce (manzum piyes,1917)
Kanûni'in Vicdan Azabı (manzum piyes, yayınlanmamıştır.)
Turhan (manzum piyes,1916)
Tayflar Geçidi (manzum piyes,1917)

ŞİİRLERİ

AHMET HAŞİM'E

Sanki bir suru muvakkattî hayatın Haşim
Halkı matemlere garketti vefatın Haşim
Edebiyat idi bilcümle sıfatın Haşim
Daima yükselecektir derecatın Haşim.

(irticalen)

Mülkiye, Haziran 1933, Sayı: 27, S. 11

BAĞ-I RANÎ

Gördüm tanıdım değildi pek hoş
Hoşlanmış idim fakat o kızıdan
Layık mı ana değil demek hoş
Çıkmak ne reva bu söz ağızdan
Yadımda değildi yada geldi
Temin ederim ki pek güzeldi.

Ahvalimde hiç değildi âgâh
Hatta bana âşina değilken
Söylerdi lisan-ı hâli her gâh
Her hâline vakfım senin ben
Baktıkça alınır yüzünde bir hâl
Tavsifini mümkün olmaz ikmal.

Bir hal idi hüsnden güzel o
Tasvirde pertev-i zekâyı
Bir hüsn idi çehreye bedel o
Tenvirde zulmet-i bekayı
Söyler dururum içip peyapey
Herkül gibi bir Venüs ne hoş şey.

(Bunlar O'dur)

Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1, S. 40

Agâh: Haberdar, bilen

Tavsif: Bir şeyin iç yüzünü anlatmak

Pertev: Işık, hız

Peyapey: Birbiri ardınca

BİR SEFİLENİN HASBİHALİNDEN

Ne idim ben, ne tabii bir kız
Belki sahrada rebii bir kız

En büyük zevkim, ümidim, neşem
Kırda seyran idi, her gün, her dem

Düşünürken o büyük sahrada
Beni halk eyleyen tenhada

Duruyorken hareketsiz, sessiz
Yere inmiş göğе benzerdi deniz

Aksi tekbir ile dolmuş dereler
Secde eylerdi bütün meşcereler

Şebi mehtap doğar aynı şafak
Her taraf nura olur müstagrak

Akıyormuş gibi her suda hayat
Yüzüyormuş gibi hep mahlukat

Uçacakmış gibi eflake zemin
Halden, mazi ile atiden emin

Mutmain şevk ile soldan, sağdan
Bir şataretle inerdim dağdan.

Abdülhak Hâmid Tarhan, Özlem Tarcan, S. 76-77

Sefile: Fâhişe.

Hasbihal: Halleşme, görüşüp konuşma.

Rebii: Bahara ait, baharla ilgili.

Müstagrak: Garkolmuş, dalmış, batmış.

Mutmain: İçi rahat, müsterih

BİR SİTARE ALTINDA

1. Ey râh-ber-i fikr ü hayalim olan ahter,
Ey jâle-i aşk eşk-i teri, ey gam-ı dilber!
Vechindeki safvette o sevdalı kızılılık,
Andırdı hazangâhda bir meşcere-i ter
Ey âh-ı teessür yakışan hüsnüne tefsir
Ey derd-i tahassür görünen verd-i semenber!

1. Ey düşünceme ve hayalime kılavuz olan yıldız,
Ey aşkın şebnemi olan taze göz yaşı, ey sevgilinin hüznü!
Yüzündeki safiyetin o sevdalı kızılığı,
sonbaharda, taze bir ağaçlığı andırıyor.
Ey güzelliğini açıklamaya hüznü halin yakıştığı!
Ey hasret derdi ile görünen yasemin göğüslü gül!

2. Bir reng-i teessürde seni göz görüyorken,
Bir reng-i tahassür bürünür dehre serâser!
Gör zaafımı, ömrümden olurken müteşekki,
Gönlüm yine ömrümle mukim olmağı ister!

2. Göz seni, bir hüzün renginde görüyorken,
dünyayı baştanbaşa bir hasret rengi sarar.

Zaafıma bak ki ben hayatımdan şikâyetçi iken,
gönlüm yine bu hayatla devam etmek ister!

3. Ey zâtı olan zât-ı hakîkîsi cihanın
Ey zâtına benzer ne müessir, ne müesser!
Âsârı hayâliyye-i sevda mı bu halet,
Fikrim mi bu zulmetgeh-i âlemdeki şebper?
Yok, fikrime bir râh, güzergâh iken âlem
Bir sûret-i hatt-ı hareket görmedim âher!

3. Ey varlığı, dünyanın gerçek varlığı olan,
Ey varlığına, tesir edenin de, edilenin de
benzemediği. Bu hâl, aşkın hayalî eserleri mi?
Yoksa dünyanın bu karanlık yerinde uçuşan
fikrim mi? Dünyayı dolaşırken düşünceme bir yol
bulamadım, başka bir davranış tarzı görmedim.

4. Ey şâm-ı garîb, ey şeb-i yeldâ-yı tahassür!
Gönlüm de senin zulmet-i vechin gibi muğber!
Eyvah! Karanlık geceler me'men-i ümmid,
Yokluk gibi varlık dahi târîkde yekser!

4. Ey garip akşam, ey hasretin uzun gecesi,
Gönlüm de senin yüzünün karanlığı gibi kırıgın!
Eyvah! Ümit sığınağı, karanlık gecelermiş,
yokluk gibi varlık da, karanlıkta aynı şey!

Tanzimat ve Sonrası Türk Şiiri, S. 56-57

BİR ŞAİRİN HEZEYANI

Merhaba ey harap makbereler,
Sâfiline küşâde pencereler!
Nezdinizde karârı pek severim.
Bence hep şi'rdir bu meşcereler,
Şu bayırlar, harabeler, dereler.
Bu esen rüzgârı pek severim.

Bahrdan levhime gelir safvet,
Safvet-i lehv o en güzel sanat.
Ebrden kalbime iner rikkat,
Rikkat-i kalb, o en büyük hikmet.
Ben hazan u baharı pek severim.

Fikrimi âsmân eder terfi,
Şi'rimi ahterân eder tarsi;
Her kim eylerse eylesin teşni',
Bana lâzım değil beyan u bedî!
Köydeki çeşmesârı pek severim.

Dilemem şeyh u şâbdan irşâd,
Encümenden hiç istemem imdâd,
Bana üstâd-ı Sun'dur üstad,
Bunu cehlinden eyle istîşhâd.
Cehl ile iftiharı pek severim.

Servden istikamet öğrendim,
Senge baktım metânet öğrendim,
Sâyelerden himâyet öğrendim.
Akıbet bir muhabbet öğrendim.
Ben bu nakş u nigârı pek severim.

Müteharrik çemen belâgatten,
Dem urur tâirân fasâhattan,
Gonca bir ders açar letâfetten,

Beni âgâh eder selâsetten.
Reviş-i cûybârı pek severim.

Yetişir âsmân önümde kitab
Bana mektep gelir şu penbe sehâb.
Encümen cânîşidir girdâb,
Ne hoş urmuş bu merkade mehtâb.
Şu gelen ihtiyarı pek severim.

Eder ilka hayalime ziynet,
Hande ettikçe her seher Kudret,
Görürüm her tarafta bin ibret,
Tek ü تنها önünde ey Vahdet,
Ettiğim âh u zârı pek severim.

Olmadım sarf u nahve ben âgâh,
Gramerden de anlamam billah,
Ulemâ benden etsin istikrâh,
Hiç vazifemde olmaz, ey hemrâh,
Çünkü Perverdigâr'ı pek severim.

Batmasın pâyına sakın bu çiçek,
Bir melek geldi söyledi gülerek,
Burdan sevdiğim güzâr edecek,
Ben onun da esiriyim gerçek,
Ben o merdüm-şikârı pek severim.

Vechi mir'at-ı hüsn-i sirettir,
Zülfü meşşate-i tabiattır,
Çeşmi hemreng-i sermediyyettir,
O da bir derstir, fazilettir.
Severim, yâdgârı pek severim.

(Hep Yahut Hiç, S. 89-91)

Abdülhak Hâmid Tarhan, Türk Büyükleri Dizisi: 19, S. 42-43

Makbere: mezar, kabir
Sâfil: aşağı
Küşâde: açık, ferah
Meşcere: toplu ağaçlar
Safvet: saflık, temizlik
Rikkat: yufka yüreklilik
Âsmân: gökyüzü
Terfi: yükseltme
Ahterân: yıldızlar
Tarsi: bezemek
Teşni: kötölemek
Çeşmesâr: çeşmebaşı
Şâb: cemaat
İstişhâd: delil ya da şahit gösterme
Serv: servi
Seng: taş
İmtânet: sağlamlık
Sâye: gölge
Âgâh: haberdar
Selâset: akıcılık
Reviş: gidiş
Cûybâr: dere, nehir
Sehâb: bulut
Merkad: kabir, mezar
Îlka: koymak
İstikrâh: iğrenme, tiksine
Hemrâh: yoldaş
Perverdigâr: Herşeyi yaratan, Allah
Güzâr: geçmek
Vech: yüz, surat, sima
Hüsn-i siret: tutulan yolun güzelliği
Mir'at: ayna
Meşşate-i tabiat: tabiatın süsü
Sermediyyet: sonsuzluk

BÜYÜK GAZİ'YE (1)

Sen ki hilkat denilen ummanın
En büyük incisisin,
O bu ulvi vatanın taliinin
En güzel yıldızıdır;
Bir dehaet ki güneşten yüksek;
Ve semavat ile ünsiyeti var.

Sen dururken ona gelmez noksan
Kaplıdır toprağı zırhınla senin;
Hep rehakârı değil, ey Gazi,
Bu müsellâh vatanın sen hem de
Ebedi bekçisisin.

Onun ancak sana emniyeti var!
Bize derler ki liyakatları yok.
Sen ki hem Asiya, hem Avrupada,
Milletin elçisisin,
Olsalar sahibi kudret de bu gün
Süferanın ne ehemmiyeti var?

Bu mesaipzede cemiyete sen
Yeniden bir vatan ettin ihda;
Görüyor şevk-i tulûunla senin
Yeni bir idi zafer İstanbul;
Kendi âsârı dehanın belki
Sen de hayretçisisin!
Kainatında tecelli buyuran
Hâlikin sende o hasiyeti var!

(1) Erkinlik savaşından sonra Atatürkün İstanbulu
1927 de ilk defa şereflendirdikleri zaman büyük
şairin bu şiiri Güneş mecmuasında çıkmıştı .

Taşan Dergisi, 1 Haziran 1937, S. 1

DAHİ-İ TECEDDÜD'E

Büyük gazâ, büyük zafer bu inkılâb!
Büyük gazâ tegallübe..
Büyük zafer taassub-u teseyyübe..
Gazây-ı Mustafa Kemal!

Evet, cehalete ilmin bu bir büyük zaferi.
Cihanşümul olacaktır onun bu şaheseri!
Yarın bu seyre denir kahramanların eseri..
Kuvayı Mustafa Kemal:
DEHAYI MUSTAFA KEMAL

Ülkü Dergisi, Mayıs 1937, S. 162

Teceddüd: yeni
Gazâ: savaş, muharebe
Tegallüb: istila
Taassub: körükörüne bağlı olmak
Teseyyüb: kayıtsızlık, tembellik

ELVEDA DİYEMEDİK

Yıldızsız bir geceydi
Bir dağ çiçeği gibi şimdiden hasretteydim
sürgündüm çok uzaklardaydım,
Ve gözlerindi sürgün sebebim..
Çok çabuk çekildin hayatımdan
Kaderle el eleydin,
Bense kederle sarhoş.
Yarım kalmıştı hikayemiz
Göçmen kuşları gibi gelip geçtin bu şehirden
Belki de hayatımdan
Duymadın haykırışımı, acılarımı,
Benimsin sanmıştım uçtun avuçlarımdan
Tutamadım, gitme de diyemedim
Olamadın bir yıldızın kayışı kadar hayatımda
Zaman çok kısaydı bizim için
Yetmedi gözlerimizden yaşı silecek kadar
Ne de elveda diyebilecek kadar...

Akpınar Dergisi, Sayı:75, Mayıs-Haziran 2018

FERYAD

I

Ne hoş eyler muhabbeti tarif
Şu garip bülbül âşiyânında.
Ben de güya idim zamanında.
Aşiyânımdı bir nihâl-i zarif,
Esti bir zemherir-i zehr-efşân,
Ne çemen kaldı akıbet ne fidân

II

Beni gezdikçe gülistânlarda,
Yine âsâr-ı yâd eder meşgul.
Duyarım nefhasın usul usul
Rüzgar estiği zamanlarda.
Yâd-ı vechiyle döktüğüm yaşlar
Hep çiçek suyu kokmağa başlar!

III

Berf-pûşide* gül nihâl üzre
Aksedip âfitâb-ı subh-ı besim,
Zülf-i zer-târını eder tersim
Zib-i dûş ettiği misal üzre.
O beyaz câmesiyle dense yeri:
Yere inmiş sehâb içinde peri!

IV

Bir fidana nesib olunca vezân,
Nice tehiz ederse berg ü beri.

Gönlümün muhrık-ane güfteleri
Cismini eyler ol gülün lertzân
Eşk-i çeşmim verince vechine fer,
Güher açmış fidan-ı gül derler!

Parlâmenter Şairler, S. 296

* Berf-pûşide: karla örtülmüş

GAZUB BİR ŞAİR

Seneler var ki yazmadım bir şey,
Hadisat işlemekte peyderpey,
Yeter insan kanıyla yazmak için..
Yiyerek sanki bir köpek nâ'sı..
Olmuşum bir behimeden vahşi.
Müterakkıb kudurmak, azmak için.

Develer kini bende kin-i âdem.
Hayyelerden zehirlidir handem,
Olurum ağlayınca birtimsah.
Ben ki tufanı yoldaşım sanırım.
Bahr-i ummanı gözyaşım sanırım,
Ve o bahrin içindeyim sebbah.

Sanmayın yer katında bir bodrum,
Açmışım gökyüzünde bir uçurum,
Ki derununda ben varım ancak.
Anlıyan kimse var mı hatırdâ,
Ben eminim ki devr-i hazında,
Yazdığım şeyler anlaşılmıyacak.

Bulmuşum tesliyet bu vâdide,
Ne saadet ki hal-i piride
Şarib-ül leyli venneharım ben.
Bugün olsam da bir cihandide,

Değilim şimdilik hazandide,
Karlar altında nevbaharım ben.

Volkan ağzında her biten çiçeğim.
Yıldırım yağdırır ateşböceğim,
Eyledim lâlezâr bir ağılı,
Hani ya nerede böyle şeyhuhet,
Ya şebabette var mı deymumet.
Dağlıyım ben, fakat yanardağlı.

Parlâmenter Şairler, S. 295-296

Gazub: Öfkeli, kızgın
Behime: Alacasız hayvan.
Müterakkıb: Gözleyen, bekleyen.
Hayye: Yılan
Sebbah: Suda yüzen, yüzücü.
Tesliyet: Avutma, teselli verme.
Şeyhuhet: İhtiyarlık, yaşlılık.
Şebabet: Gençlik, tazelik
Deymumet: Devamlılık

İÇİMDE SEN

- Nihal'e -

Yine gece, yine hüzün
Ve yine içimde sen
Ve yine biliyor musun?
İçimde sen olunca hüzün de güzel...

İSTANBUL DÜŞMAN İSTİLASI ALTINDA İKEN ÇAMLICA'DA

Hey Çamlıca mehtâbı ne olmuş sana öyle?..
Küskün duruyorsun.
Bir şey kuruyorsun.
Seyrinle ıyan et bana, ilhâm ile söyle:
Aksetmede âlâm-ı vatandan mı bu halet?..
Anlat; bu tahavvül neye etmekte delâlet.
Vaktiyle ederken bu havâliyi zılâlin
Bir sâha-i nilî.
Ey neyyir-i leylî,
Matem döküyor arza bugün bedr ü hilâlin
Bir şeb ki, zîrinde küsûfun,
Seyrangehi olmakda tuyûfun.
Mâzîden esip gelmede bir nevha-i vâveyl..
Bir âh-ı müebbed.
Hangi güneşin mâtemidir zulmetin ey leyl,
Ey şî'r-i muakkad
Yıldızlar olur bence meâlin gibi nâ-yab
Atîde görünmezse o mâzideki mehtâb
Olmazdı sabahın da yarın gülmeye meyli
Pîşinde bu dîdar-ı mahûfun.
Kartallara baktım düşüyorlar yere bi-ta'b;
Oldum sanıyordum Melekü'l Mevt ile hem-hâb.

Şehir Şiirleri Antolojisi, S. 47-48

Iyan et: Belli et
Tahavvül: Değişmek
Havâli: Çevre, etraf
Zılâl: Gölge
Nilî: Çivit rengi
Neyyir: Nurlu
Leyli: Geceye dair
Bedr: Dolunay
Şeb: Gece, karanlık
Zir: dip, en alt

Küsûf: Güneş tutulması
Seyrangâh: Seyir yeri
Tuyuf: Korkudan dolayı karanlıkta görünen hayâller.
Nevha: Ölüye ağlamak
Vaveyl: Feryat
Muakkad: Zor anlaşılır Nâ-yab: Bulunmaz
Piş: Ön
Dîdar-ı mahûf: Korkulu görünüm
Melekü'l Mevt: Azrail
Hem-hâb: birlikte uyumak

MAKBER'den

Eyvah!. Ne yer, ne yar kaldı,
Gönlüm dolu âh-u zâr kaldı.

Şimdi buradaydı gitti elden,
Gitti ebede gelip ezelden.

Ben gittim, o hâksar kaldı,
Bir gûşede târmâr kaldı;

Bâki o enis-i dilden, eyvâh!.
Beyrut'ta bir mezar kaldı.

Nerde arayım o dilrübâyı?..
Kimden sorayım o bi-nevâyı?..

Bildir bana nerde, nerde Yarab?...
Kim attı beni bu derde Yarab?..

Derler ki: "Unut o âşinâyı,
Gitti tutarak rehli bekayı... "

Sığsın mı hayale bu hakikat? ..
Görsün mü gözüm bu mâcerâyı? ..

Sûratle nasıl deđiřti hâlim?.
Almaz bunu, havsalam, hayalim.

Bir şey görürüm, mezâra benzer,
Baktıkça alır, o yâra benzer.

řeklerle güzâr eder leyâlim,
Artar yine mâtemim, melâlim,

Bir sadme-i inkılâbdır bu,
Bilmem ki, yakın mıdır zevâlim?

Çık Fâtıma lahddan kıyâm et,
Yâdımdaki hâline devam et,

Ketmetme bu râzı, söyle bir söz,
Ben isterim âh, öyle bir söz...

Güller gibi meyl-i ibtisâm et,
Dağ-ı dile çare bul, merâm et:

Bir tatlı bakışla, bir gülüşle,
Eyyâm-ı hayatımı tamam et.

Makber mi, nedir řu gördüğüm yer?.
Ya böyle revâ mı câ-yı dilber?..

Bir tecrübedir bu, hiledir bu..
Yok, mahvıma bir vesiledir bu..

Bak bak, ne değişmiş ol semenber!..
Gül çehresi, bak, ne yolda mugber...

Nefrin, bu siyah bahta nefrin,
Feryâd bu hale tâ-be-mahşer..

Yarab, bana bir melek ıyân et,

Bir de beni öyle imtihan et:

Doğsun göreyim o mâh yerden,
Nûrun çıka ey İlâh yerden.

Maksûd-ı hayatı dermiyân et,
Ferdâ-yı beşer nedir, beyân et!.

Ya fikrimi rûhuna kıl isâl
Ya rûhumu hâkine revân et.

Derdoldu mukim, çâre gitti,
Guyâ vatanım kenâre gitti;

Ben gurbet-i dâimide kaldım,
Bir türbe-i bi-ümide kaldım.

Ufkumdan o mâhpâre gitti,
Bir matla'-ı şeb-nisâre gitti...

Gördüm yüzünü misâl-i zulmet,
Matla' ona bir sitâre gitti...

Gördüm yüzünü türâb içinde,
Geldim, aradım kitab içinde.

Bir hâb gelir o, dideden dûr,
Gitti diyemem mezara ol nûr.

Bu sıfr nedir hisâb içinde?
Erkam ona inkılâb içinde.

Bir hiçi-i zi-vücûd, yahut,
Bir kabrdır ıztırâb içinde.
(.....)

MERKAD-I FÂTİH'İ ZİYARET' ten

Her gûşesinde dehrin nâm-ı beka-nisârın
Şâyestedir denilse âlem senin mezârın,

Kaldın cihanda bir ân, her ânın oldu bir devr
Mülk-i ezeldi gûya tahtında hem-civârın,

Sensin o pâdişeh ki bu ümmet-i necibe
Emsâr bahşışındır, ebhâr yâdigârın.

(.....)

Bir dem yüzün gülünce âlem bahâr olurdu,
Misl-i kûsûf her câ, zâhirdi iğbirârın.

(.....)

Bir yıldırımdı niyzen peyveste ka'r-ı hâke
Bir burc-ı hak-nümâdır, ermiş göğ'e menârın.

(.....)

Her dem sana açıktır ebvâb-ı arş-ı rahmet
Türbendir en azîmi feth ettiğin diyârın.

(.....)

İster idin ki olsun düşmenle yâr yekdil
Devrân idi rakibin, Allah idi nigârın.

(.....)

Açtı sana cenâhın cânân-ı sermediyyet
Etti anı derâğuş cân-ı cihan-sipârın.

(.....)

Medhinde şâirâne ilhâmlar gerektir
Tâ'rifi yerde bitmez arşa çıkan kibârın.

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi
Mayıs 1953, S: 20, S. 510-512

Merkad: kabir, mezar
Dehr: dünya
Nâm-ı beka-nisâr: hiç unutulmayacak
ve her tarafta bilinen adın
Şayeste: lââyık
Necîb: soylu
Emsâr: büyük topraklar, karalar
Ebhâr: denizler
Şevket: ulu, yüce
Misl-i küsûf: güneş tutulması gibi
Câ: uygun
İğbirar: kırgınlık
Nîze: mızrak
Peyveste: ulaşmış, varmış
Ka'r: derinlik
Hak-nüma: Tanrıyı gösteren
Menar: minare
Ebvaab: kapılar
Arş-ı Rahmet: Tanrı katında bağışlanmalar
Nigâr: sevgili
Sermediyyet: ebedilik, sonsuzluk
Derâguş: kucaklama, sarma
Sipâr: feda eden, veren

NÂKÂFİ

Nasıl şerheyleyim ben derdimi, icâd nâkâfi,
Dua nâkıs, tazarru bi-eser, feryâd nâkâfi
Melekler, burclar ger kılsalar imdâd, nâkâfi,
Gamım levh-i semâya eylesem inşâd, nâkâfi!

Güler mi mâteme dünyada hiçbir sahib-i insaf?
Felâket görmemişsin, derdimi eylersin istihfâf
Felâket olsa lâyıktır, bu halka sendeki evsâf
Kifâyet gösterip ey eyleyen irâd, nâkâfi.

Acep hûn-ı dil-i mecrûhumu sen mey mi zannettin?
Sadâ-yı makberi bir na'ra-i heyhey mi zannettin
Veyahut kendini âlemde sen, bir şey mi zannettin?
Bugün ben yazdım, elbette yazar ahfâd, nâkâfi.

Evet, tarz-ı kadîm-i şi'ri bozduk, her ü merc ettik
Nedir şi'ri hakîki safha-ı irfâna dercettik
Bu yolda nakd-i vakti cem'i kuvvet birle harcettik
Bize gelmişti zirâ meslek-i ecdâd, nâkâfi.

Ne dersen de, eminim ben bu yolda sermediyetten,
Ölür, lâkin cihânda kimse mahvolmaz hamiyetten,
Gelen imdâd kâfidir bana irfân-ı milletten,
Ne rütbe olsa da tab'ımda isti'dâd, nâkâfi.

(Hep yahut Hiç, S. 129-130)

Abdülhak Hâmid Tarhan, Türk Büyükleri Dizisi: 19, S. 51-52

Not: Şair bu şiiri, "Makber" şiirine yapılan eleştirilere yanıt olarak yazmıştır.

Nâkâfi: Yetersiz, yetmez, kafi değil
Levh-i sema: Kadere boyun eğme
İnşâd: haykırmak, sesini yükseltmek
Hûn-ı dil-i mecrûh: Kırgınlık ve üzüntü
Na'ra-i heyhey: Anlamsızlık, gevezelik
Ahfâd: Gelecek
Tarz-ı kadîm-i şi'r: Gelenek
Meslek-i ecdâd: Alışılmışlık
Hamiyet: Kendine güvenmek
İrfân-ı millet: Halktan feyiz alma

PERLAŞEZ (*)

Akıbet gitti mi güzel Tereze
Yolda gezmek muhal iken kardan?
Geçerek dehşetiyle bulvardan
Ne çabuk vasil oldu Perlaşez'e!

Ah o bikes verem şehidesinin
Açılan vechi pek dokundu bana!
Girye-nâk olduğun kılar ima
Hâli çeşman-ı mevt-didesinin!

Daha na'sında can takarrürde:
Hissolunmakta kalbinin sıcağı;
Gül gibi pembe sade bir yanağı;
Ki o da an-be-an tagayyürde!

Benzi solmuş teneffüsü durmuş;
Zühre'nin bir nazire peykerine
Gökyüzünden lika-yı bîferine
Sanki bir saye-i beyaz urmuş!

Dense layık vücuduna şeffaf,
Münkeşif haricinden esrarı.
İşte kalbinde zahir âsarı
Daha mahvolmamış ümid-i zifaf!

Bister-i aşka benziyor kucağı;
Ne kadar nerm ü nazenin o beden!
Gözünün rengi belli hariçden,
Örtülüymen müebbeden kapağı!

Tek ü تنها içinde medfeninin
Yatıyor hod-be-hod tebah olmuş!
Döşegi bak nasıl siyah olmuş,
Yasemenden beyaz olan teninin!

.....

(Belde)

B y k T rk Őiri Antolojisi 1, S. 39-40

(*) Paris'teki bir mezarlığın adı [P re-Lachaise]

SAHRA

HOŞ-NİŐİN N

Nađme: 1

Bir zamanlar karar-g hım idi,
Bedev ler gibi bey banlar;
Buna mucib de iŐtib hım idi:
Nasıl imr r-ı vakt eder anlar.
Belde halkında g rmedin hayf 
G rd đ n  ns  ehl-i vahŐette!
Bedev ler suk n u rahatte;
S rd đ  daima ganemle sef .
Beled  muttasıl esir-i cef ,
 nti Ő aleminde zulmetde!
Biri endiŐeden aman bulmaz;
Biri endiŐeye zaman bulmaz.

Nađme: 2

Beled  n Ő-ı zehr-i mihnet eder.
Bedev  t ze t ze Şir'i leziz.
O taayy Ő deyip cih da gider.
Bunu av etleri eder telziz.
Medeni sarf-ı nakd edip hatt 
Nefsini s z ile ham Ő eyler.

Bedevî kulbesinde gûş eyler.
Nagamât-ı tuyûru bâd-ı hevâ.
Bunu bir mâkire edip iğva,
Sanki çirk-âb-ı zevki cûş eyler.
Âb-ı simin içinde cilve-künân,
Anı da hem-ser eder, hayrân.

Abdülhak Hâmit, Asım Bezirci, S. 189-190

Hoş-nişinân: rahat oturanlar, göçebeler. Bedevi: çölde (köyde, kırdâ) yaşayan. Beyâban: kırsal alan, çöl, sahra.

İştibah: Şüphe, merak

İmrar-ı vakt: vakit geçirmek

Üns: alışkanlık

Ganem: koyun

Muttasıl: sürekli, aralıksız

İntiâş: geçinme, doğrulup kalkma

Nûş: içme

Zehr: agu, zehir

Mihnet: sıkıntı

Şir: süt

Hamûş eylemek: susturmak

Gûş: dinlenme

Mâkire: hilekar kadın

İgvâ: aldatma, ayartma

Cilve-künân: cilve yapan

Hem-ser: eş, arkadaş, kafadar

SEÇMELER

İnsan edince kendi kemâliyle imtizac.
Tenzil-i kadr-i âhere hissetmez ihtiyaç.

Bu taş cebinime benzer ki aynı makberdir;
Dışı sükûn ile zahir, derunu mahşerdir.

Bilmem ne söyleyim ölümün bir kerameti;
Kabr olmasaydı biz koparırdık kıyameti.

Her ferd bir vazife içindir, gelir gider;
Bilmez nedir vazifeyi, lâkin edâ eder.

Evet tarz-ı kadim i şi'ri bozduk, hercümerc ettik,
Nedir şi'r-i hakikî safha-i irfana dercettik;

Bütün dünyaya bazan tabiat ninni söyler;
Uyur kuşlar koyunlar, uyur köyler şehirler.

Sanmayın yer katında bir bodrum,
Açmışım gök yüzünde bir uçurum
Ki derununda ben varım ancak!.

Anlıyan kimse var mı hatırdâ?
Ben eminim ki devr-i hazırda
Yazdığım şeyler anlaşılmayacak.

Taha Toros Arşivi, 001506757006

İmtizac: Uyuşmak, iyi geçinmek
Âher: başka, diğer
Cebin: alın
Derun: iç tarafı

ŞAİR-İ AZAM

Mevki, Viyana,
Bir darbe-i ma'kûs ile düşmüş o yana,
Hep tersine dönmüştür onun giydiği şeyler,
Hem biddefeat!..
Onlarla yatıp kalkar imiş kendisi söyler,
Vaktiyle bütün Pul'da yapılmışsa da heyhat!

Cümlesi solmuş.
Vaktiyle siyah, şimdi fakat yemyeşil olmuş
Bir paltosu vardır.
Tek gözlüğü vardır, geceler kandilidir o.
Ya Rab ne hayat!..
Cepler delik az çok,
Lakin ne zarar var ki delikten düşecek yok.
Bir korkusu vardır:
Meyhanelerin saat-i tatili pek erken..
Bir kirli paçavrayla gezer,
Mendilidir o.

Lastikler ayağından çıkar ekser..
Serpüşu ne festir, ne külâhtır, ne sarıktır,
Kalpak da değildir,
Bir şapka mı? hâşâ. O onun kendine mahsus,
Bir başka şekildir.
Keşköl gibi bir şey..
Milliyetini fârik olan yok soruyorlar.
Kimdir bu alâmet. bu musibet, ne kılıktır,
Ürkütmiyelim sus.
Bir kahkaha, bir av'ave kopmakta peyapey..
Zül fakrına bir zam!..
Ancak biri vardır, ona der: Şair-i Azam!..

Parlâmenter Şairler, S. 294-295

ZİYARET (AÇIKLAMALI)

Esselâm, ey ketîbe-i ulyâ
Vatan uğrunda can veren ahyâ,
Ey şu vâdide hâk olan asker!..

Merhaba ey yüce ordu,
Vatan uğrunda can veren diriler,
Ey şu vadide toprak olan asker!..

Sizi geldik bugün ziyarete biz,
Bizi ihyâ için değil mi ki siz
Oldunuz nâzil-i çeh-i makber!

Sizi geldik bugün ziyarete biz,
Bizi canlandırmak için değil mi ki siz
Mezarın çukuruna indiniz!

Biri zâirlerin İtalyandır,
Biri Moskof ki pek nümâyandır,
Fikr-i takdisi eylemiş rehber.

Ziyaretçilerin biri İtalyan'dır,
Biri Rus ki pek göze çarpandır
Kutsal düşünceyi rehber edinmiştir..

Ey vatandan uzak düşen şühedâ,
Evini barkını edip de feda
Can-sipârâne harbeden erler!..

Ey vatandan uzak düşen şehitler,
Evini barkını edip de feda
Canı pahasına savaşılan erler!

Cennet olsun makamınız her dem,
Siz ki, mazinizi bilen âdem,
Dâne-i eşkini nisâr eyler,

Cennet olsun makamınız her an,
Siz ki mazinizi bilen insan (lar)
Gözyaşlarını etrafa saçar.

Bunda herkes bugün seferberdir,
Menzil ancak gubâr-ı esmerdir,
Olmasın rûh-ı pâkiniz muğber.

Bunda herkes bugün seferberdir,
Gidilecek yer kara topraktır,
(Yeter ki) Sizin tertemiz ruhunuz incinmesin.

Şimdi biz doğrulup denizde yola,
Bakarız dûrdan Sivastopol' a,
Görünür fevkınızda bir peyker.

Şimdi biz doğrulup denizde yola
Bakarız uzaktan Sivastopol'a
Görünür üstümüzde bir yüz

İngilizle Fransıza âid
Şu müzeyyen mezarlar zâid,
Size gökten iner fer ü zîver!

İngilizle Fransıza ait
Şu süslenmiş mezarlar gereksiz,
Size gökten iner ışık ve süs!

O vatandır ki öyle çehre-nümâ
Gün batarken ne hoş durur, gûyâ
Titrer evladı üstüne mâder!..

O vatandır ki öyle gösterir yüzünü
Gün batarken ne hoş durur, sanki
Evladı üstüne titreyen bir annedir!

Elvedâ ey biraderân-ı vatan,
Elvedâ ey dilâveran-ı vatan,

Ah ey müminîn-i dinperver!..

Elveda ey vatanın kardeşleri,
Elvedâ ey vatanın yiğitleri,
Ah, ey dindar müminler!..

Ki sezâ hâkinizde eylese yer
Bir büyük zıll-ı mağfiret-güster,
Elvedâ, eyvedâ ey asker!..

Ki size layıktır, toprağınızda eylese yer
Bir büyük gölgesi Tanrının koruma kalkanının
Elveda, elveda ey asker!..

Şair bu şiirini şöyle açıklıyor:

"Hele Sivastopol'da daha ziyade mağrur olmuştum. Moskof zabitlerinden birisi bana bir araba ile bütün şehri gösterdi. Kırım muharebesi zamanında tahrip edilen bu müstahkem şehrin birçok tarafları harabe halindeydi. Atılan topların harabeler arasında kalmış gülleleri duruyordu. İngiliz ve Fransız askerlerinin mezarlığını da gördük.

Rus zabitlerinden bizim şehitlerimizin nerede gömülü bulunduğunu sordum. Mezar, medfen öyle şey yok, dedi. Üstü toprakla örtülmüş, büyük bir çukur gösterdi. Oraya atılmıştılar. Mahzun olmam tabii idi. Fakat kendi kendime, ben onlara bir mezar yaparım diyordum. O mezar okuyanların malumu olan Sivastopol manzumesidir "

Abdulhak Hamid Tarhan, Türk Büyükleri Dizisi: 19, S. 26-27

ZÜHRE-İ HİNDİ

Yeşil giymiş eminim ben gelenden
Ya cennetten gelir yahut çemenden

Tamamiyle çekilmişti harâret
Harâret bende toplandı o demde
İnerdi kühdan yalnızdı hem de

Fakat manzar değil bundan ibaret
Olurdu cânibeyninde nümâyân
Gezen tavûslardan bir hıyâbân

Hemen her bir kademde bir nezaret
Güzellik kabil-i ihfâ değildir
Bunun da hâricinde müstedildir

Nüfûz etmiş siyâbından o hâlet
O bir sim-âba benzer sâf bir hüsn
Yeşil giymiş değil şeffaf bir hüsn

Çemenlerden pezirâ-yı huzâret
İner pâyna balâdan gürizân
Şihâb-ı sebzdi üftân u hizân

Ziyâsı tarh tarh etmiş sirâyet
Dağılmış âftâb eşcâr içinde
Eser hoş bir nesim envâr içinde

Perilerden meleklerden beşaret
Bu heyette ne mümkün bir sitâre
O bir kızdır müekkel nev-bahare

Çemenler pâyna eyler dehâlet
Yakın görmekteyim benden fakat dûr
Ağaçlıklar içinde bir yeşil nûr

Şeb-i nili-i mehtâba rekabet
Cehennemler sönermişce o esnâ
Güneş batmıştı mahvolmuştu ammâ

İnerdi kûhtan bir böyle âfet
Hulûl etti o birden reh-güzâre
Şitâbından çekildim bir kenâre

Yakından bakmaya gelmezdi tâkat
Yakından bakmaya hâcet de yoktu
Peyinden gitmeğe cür'et de yoktu

Şaşıp kaldım güzâr etti nihayet
Olurdu renkler peydâ izinden
Tebessüm yâl ü bâlinden dizinden

Nesimindense reyhân-ı şebâbet
Cesaret vermedi tahrik-i pâye
Fakat gönlümde tahrik-i hevâye

Yetiştî gördüğüm şekl ü kıyâfet
Biraz sonra belâ-yı rîh-ı menhûs
Çıkıp baktım ağaçlar hep zemin-bûs

Ederler gittiği semte işâret
Sehâb ü cûy-bâr ü şâm yek-ser
Mehâsinden ne varsa hep sefer-ber

Îlâh'il hüsne kılmışlar refakat
"Nedir" derdim koşup dehşetle her sû
Hayat-ı yâr-i zâyidir! Nedir bu?

Bu zulmet-gehte sahrâ-yı kîyamet.

Parlâmenter Şairler, S. 293-294

Kûh: Dağ
Canibeyn: İki taraf, iki yan.
Nümayan: Görünen
Hıyaban: Cadde. İki tarafı ağaç dikili yol
İhfâ: gizlemek
Siyab: Elbiseler, giyecek şeyler
Dehalet: Sığınmak
Hulûl: Girme, görünme
Reh-güzer: Geçilen yol
Şitab: Seyirtmek, koşturmak
Peyinden: Ardından
Peyda: Aşık
Yâl ü bâl: Boybos düzgünlüğü
Reyhân-ı şebâbet: Tazelik kokusu
Mehâ: Tazelik, güzellik

ONUN İÇİN:

BÜYÜK MATEM!

- Üstat Abdühak Hâmidin Tabutu Önünde -

Dedilerki; bu gün, büyük mahşer var,
Ben de, o, mahşeri kiibraya geldim!
Dünyâdan ukbâya, göçen bir er var,
Helâllaşmak için, rızaya geldim!

Vardımki; cihana, yummuş gözünü,
Bağlamış tanrıya, temiz özünü,
Hakkın harîmine, dönmüş yüzünü!
Diyorki; ben, ruzu cezaya geldim!

Bu fâni hayattan, çekmiş elini,
Susmuş ve saklamış, bülbül dilini,
Beyrutta gömülen, Fatma gelini,
Diyor: bu halimle, ihyâya geldim!

Vardım ki; binlerce, yâran toplanmış,
Umutlar kesilmiş, pek çok ağlanmış,
O büyük yolcunun, göçü bağlanmış,
Son veda hürmetin, ifaya geldim!

Bin ayak, bir ayak üstünde gûyâ,
Bir tekbir sesiyle, doldu musallâ,
Müminler! Buyurun, namaz ... Essalâ
Koştum, huzu ile, edaya geldim!

Kapladı muhiti, derin bir sükût...
Bitti namaz, eller üstünde tâbut!
Yer yüzünde insan, gökte melekût;
Derler ki: Hâmide salâya geldim!

Ey mübarek ölü! Ey aziz üstad!
Kılsın huda, seni, Cennette dilşad,
Olasın hüclende, rahat, bermurad,
Haktan iltimasa, ricaya geldim!

Döl Çobanı

Taşan Dergisi, 1 Haziran 1937

BÜYÜK ŞAİR HÂMİD'E AĞIT

Sanki hiç solmıyan taze bir bağdın,
O kadar tazeydin, güzeldin Hâmit!
Sen başı dumanlı yüksek bir dağdın,
Sonsuz kudretinle yükseldin Hâmit!..

Üstündün, Şekispir, Hugoya eştin,
Başında dehanın hâlesi vardı
Bulutsuz bir gökten bakan güneştin,
Varlığın vatani şerefle sardı!..

Füzuli ve Baki, Nef'i, Nedimden
Sonra Türk sanatı seninle doğdu!
Dilimiz üstünde yıllarca esen
Şarklılık zevkini «Makber»in boğdu!.

Ezelden ebede birden akışın
Sel gibi kederle yurttan çağıladı
Ummadık bir günde böyle kalkışın
Yaktı gönülleri ulus ağladı.

Sanki hiç solmıyan yeşil bir bağdın
O kadar tazeydin, güzeldin Hâmit
Sen başı göklere değen bir dağdın
Sonsuz kudretinle yükseldin Hâmit!..

Vehbi Cem

Taşan Dergisi, 1 Haziran 1937

ÇÖKEN BİR KAİNAT

Feci bir akıbet! Fena bir encam...
Bu fani âlemi, kuran utansın!
Ahkâmını icra ederse eyyam...
Cibrili eminle, Kur'an utansın!

Nasıl Allah imiş, nasıl büyükmüş!
Dolu peymanesin, devirmiş, dökmüş,
O sevdiği Hâmit, o cihan çökmüş,
Kendi eserini vuran utansın!

Hiç bir aslı yoktur, bu güzergâhın,
Mânası da hiçtir; bu ahû vahiin,
"Yarlığasın, beni" diye ilâhın
Huzurunda meyus duran utansın!

Şiir, edebiyat, hikmet, felsefe,
Hudanui indinde, doldurmaz kefe,
Sözlerim yadigâr olsun halefe,
Cevap vermez tanrı, soran utansın!

Yalan bu tezahür, kâzip o mevcut ...
Yalan bu fenada, mabet ve mabut ...
Erilmez künhüne, ezdat bihudut!
Bu esrara aklın, yoran utansın!

Ben bu cilvelere, aldanmıyorum,
Huriye, Gilmâna inanmıyorum,
Bin terbiyet görsem, uslanmıyorum,
Rabbiler rabbisi, rahman utansın!

İşte misâl, açık .. Abdülhak Hâmit,
Güzelliğe meclup, her hüsne sacit,
Dün yaşarken, bu gün yokluğa ait!
Yaptığını yıkan, yakan utansın!

Feryat bu âlemden... kime bu şekva,
Âdili mutlakla, nakz olur dâva,
Baki bu kubbede, kalan; boş hava!
Kurulacak mahşer, mizan utansın!

Senden rahmet uman, eller açıktır,
Sevdiklerin: mecnun, meczup, kaçıktır!
Tazim, tekbir, yine sana lâyıktır!
Beşerin aczinden, irfan utansın!

Sen Hâmidi, özendin de yarattın,
Arzdan semalara, hâleler çattın,
Sonra nasıl kıydın, toprağa attın ?
Dost ağlasın buna, düşman utansın!
Ben bir Engin kulum, ey kadir mevlâ!

Hep sanadır, bunca sitem, vaveylâ!
Her şey helâk olur, ancak sen: illâ!
Tek başına kalan, yezdan utansın!

İ. Haki Engin

Taşan Dergisi, 1 Haziran 1937

HÂMİD

Bir dağsınki aşılmaz, bir ummansın, geçilmez;
Yerde bulsak izini yol kararır, seçilmez.

Ses verirsin yerden mi, gökden mi, denizden mi;
Bir söz mü, bir kalem mi; bizim dilimizden mi?

Enginlerde ararken güneşte görünürsün;
Bir buzlu karanlıkta ateşe bürünürsün.

Yedi kat gök dar gelir çırparken kanadını;
Yıldırım, rüzgâr, güneş, şimşek bilir adını.

Tanrı ilhamı gibi iniyordun göklerden;
Bir volkandın baş vermiş yedi kat kara yerden.

Bir sarsıntı halinde her şiirini okurduk;
Hıçkırarak ağlardık; taş kesilir dururduk.

Hasretini çektirdin bize yüksekliklerin;
Sen öğrettin ruhlara inmeyi derin derin.

Varlığından sezilen bir ilahi uğultu;
Yıkılsın fikrimizin, zekâmızın hududu.

Neydin, nesin; bu sesler, bu gürleyişler nedir?
Gizlediğin manâ ki bitmiyen bir haznedir.

Koşmak isteriz sana, bulmak isteriz seni;
Bulsak önce toprağa bizi zincirleyeni.

Hamakat dudak büktü karşında, acz ağladı;
Başı döndü idrâkin, sanatkâr yas bağladı.

Sonsuz tevazuunla zarif, ince, büyüktün;
Ellerin vecdiğinde öpülürken daha dün.

Sanat bitmiyen tek aşk, titriyen ellerinde;
Bir kâinat ses verdi ruhunun tellerinde.

Yazların ve kışların vardı tabiat gibi;
Sanat gibi büyüktün ve hürdün sanat gibi.

Güzelliğe tapındın, güzeldin, güzel öldün;
Ne güzel bir bahardı, bir akşamı gömüldün.

Güneş yol vermek için çekilmişti yolundan;
Gökleri tüllemişti bir altın renkli duman.

Önünde çelenk çelenk çiçeklerden hediyeye;
Ova yeşiller giymiş sen geçeceksin, diye.

Her bakışta eriyor bir damla kızıl yakut,
Boşluklara uçuyor bir sırma renkli tabut.

Îlâhî bir dıram mı önümüzde çevrilen?
Bu maveradan sesle ne anlatıyor Şopen?

Efsaneye benziyen bu akşam, ölüm, güzel!
Bu hazin melodile hayatı dönüm, güzel!

Ak saçlı ihtiyarlar, genç kızlar, genç çocuklar;
«Bir büyük ölmüş» diye koşuşan yavrucuklar.

Sevenler, yaş dökenler ardında ordu ordu,
Bir tepeye vardılar, rüzgâr uğulduyordu..

Bakışlar taş kesildi, nedir bu toprak yığın?
Yıldızlarken mezarı bir ölmiyen varlığın.

Bir sükût... bir çiçekten kubbe, sonra bir dua
Büyük Hâmide veda; büyük ölüye veda...

Ürperdi tepecikler, gökler eğildi kat kat;

Görmek istemem, dedi ve örtündü tabiat.

Şükûfe Nihal Başar
(1896 - 1973)

Taşan Dergisi, 1 Haziran 1937

HÂMİD

Açık bir cephe, mûnis bir nazar, bir fitrat-ı mahrem...

Fezayı bitenahisiyle, ebhâr - ü - cibaliyle,
fürûg-i şûh-i eshâriyle, zulmânî leyâliyle,
bütün volkanlarıyla, berq u rağd-i pür celâliyle,
şûûn-i reng reng-i inşirâh u infiâliyle
o fitrat pür garâib bir tecellîgâh, bir âlem.

Tabîatden büyük bir âlem -i külliyet-i azdâd:

Uçar bâl-i hayâl açmış hakıykatler semâsında;
okur eş'âr-ı ulvî bir leb-i sâkit havâsında;
durur bir mübhemiyet en celî tal'at likasında;
gezer tayf-ı mekâbir, rûhlar zıll-i ridâsında;
geçer hengâmeler, mes'ûd u muzlim, şatır u nâşâd.

Muallâ bir derinlik şiğr-i Hâmid, şiğr-i vecdâver...

Dehâ, ey neyyir-i esrârı fûshatzâr-ı ilhâmın,
senin pîşani-i Hâmid-midir evreng-i ârâmın?...
Güler, ey dâhi-i agzam, serin fevkında ecrâmın;
olur meşhûd i fikrim yâde geldikçe büyük nâmın:
Derin bir cevvi-i lâhûtî, geniş bir darbe-i şehper.

22 Haziran 1315 (1899)

(1867 - 1915)

HÂMÎD

Açık bir cephe, munis bir bakış, gizli bir yaradılış...

Nihâyetsiz fezâsiyle, dağları ve denizleriyle,
oynak seherlerinin ışığı ve kapkaranlık geceleriyle,
bütün volkanlarıyla, celâlli yıldırım ve şimşekleriyle,
onun türlü-türlü geniş sevinci ve dargınlığıyla
o yaradılış bir şaşırtmaca sahnesi, bir âlem.

Tabiattan daha büyük bir zıtlar toplumu olan âlem:

Hayâlinin eteğini açdı mı, hakikatlar semâsında uçar;
onun müziğinde susan bir dudak, en yüksek şiir okur;
açık ve parlak kişiliğinde bir anlaşılmazlık bellidir;
saçağının gölgesinde kabirler ve ruhların tayfı gezer;
şen ve dargın, mesut ve karartılı panoramalar geçit yapar.

Hâmid'in şiiri yüksek bir derinlik, heyecanlı bir şiir...

Ey ilhâmının alanından sırları aydınlatan dehâ,
senin yüce tahtın Hâmid'in alnında mı kuruludur?...
Ey koca dâhi, başın semâvî varlıkların üstünde gülüyor;
büyük adın anıldıkça fikrime şöyle bir manzara doğar:
Uçsuz-bucaksız ilâhî bir gökte
geniş ve büyük bir kanad çarpması.

Bugünkü Türkçe ile, Tefvik Fikret'in deyişine bağılı kalarak söyleyen:

Fahri Uzun

Rübâb-ı Şikeste ve Diğer Eserleri, S. 350-351

HÂMÎD GÜNÜNDE

Kafayla övünecek, gönülle yanacağız,
Hâmid'i anıyoruz, Hâmid'i anacağız.

Her türlü badireden sonra dik ve ak olan,
Türk sanatının en baş burcuna bayrak olan,

Boş göğre ilk isyanı haykıran büyük adam;
Şarkın zincirlerini ilk kıran büyük adam;

Millet, vatan fikrine ilk defa biraz eren
« Ruh » denen şeye, bizde, ilk defa tam dil veren

Ve Türkçede ilk defa odur getiren dile
İnsanî kudretleri, za'fı, enginliğiyle..

Hâmid ispat etti ki: çok şeyde baş olan Türk
Hamasette, kudrette dünyaya ün salan Türk

Başarır şiirde de isterse baş olmayı;
Kılınç ucunda kansa kirpikte yaş olmayı..

Türkler mabud tanımaz, eser takdir ederler,
Tebcili hak etmiş o verip otuzbeş eser..

Bu eserler, baş şahid Türkün şairliğine...
Emsalsiz Türk sanatı, eşsiz olacak yine

Atatürk'ün verdiği tarihle, dille, hızla;
Eser yaratacağız inkılâp aşkımızla!

Şuursuz devirlerin kahrına kurban giden
Şairlerin hepsinin sayarım bugünü ben!

Yaratıcı sanatın kahrolmuş kurbanları
Geldi sizi anlamak ve saymak zamanları..

Sanatkâr! İlk devayı buldun sonsuz ağrına!
Şimdi seni bir millet basmaktadır bağrına...

Artık aydınlıktasın, yok nisyan denen gece..
Bakmasınlar saç uzun, göz çevresi mor diye;
Geçme dilenci gibi köşelerden gizlice
Herkes kalsın ayağa şair geçiyor diye..

Açık sana imkânın hududsuz ufukları
Dört yanında ilhamın sonsuz kaynakları var,
Yürü! yolunda alnın gibi, açık, yukarı
Ey dâva saflarının bayraktarı sanatkâr!

Behçet Kemal Çağlar
(1908 - 1969)

Ülkü Dergisi, Mayıs 1937, S. 194

MEKTUP:

HÂMİD'İN BİR MEKTUBU

Maçkapalas

İstanbul Halkevi Riyaseti Aliyesine Muhterem Bey efendi:

Fenadan bakaya intikal eden Ahmed Haşim hakkındaki mektubunuzu aldım. Bu münasebetle bendenizi yad ettiğinizden dolayı minnettarım. Fakat merhuma dair ne söyleyeyim ki kendisine pek ziyade mahabbetimin olduğu için hakkında her ne disem mahabete mahmul olacaktır. Bununla beraber istifsarınıza sükût ile mukabele etmeği de muvafık görmediğimden bir şey demiş olmak için muhtasaran arzı cevap edeceğim.

Ahmed Haşim, benim takdirimce, nesrinde Cenab Şehabettin'in en mümtaz bir peyrevidir. Fakat nazmında kendisinden başka kimseyi hatıra getirmez. Bence onun mensurelerinden ibaret olan şairliği manzumelerindeki şiirlerinin çok fevkindedir. Eş'arı ise - kendisinin şiiri telekki ve tarif ettiği tarzda olmak şartıyla elbet güzel addolunmak lâzım gelir. Kendi ne kadar vefî ise ömrü o kadar vefasız olan bu nadirei zekâ Vatan toprağının beş on sene daha üstünde kalmış olsaydı- onu hayatından bizar eden malûliyet öyle nabegâm ve nabehengâm olarak ıskat ve

iskât etmiş olmasaydı, hiç şübhe etmemelidir ki âtide o muazzam ve muhteşem bir sima olur ve kudreti fatıranın ona vadettiği büyüklük daha ziyade meydana çıkmış bulunurdu.

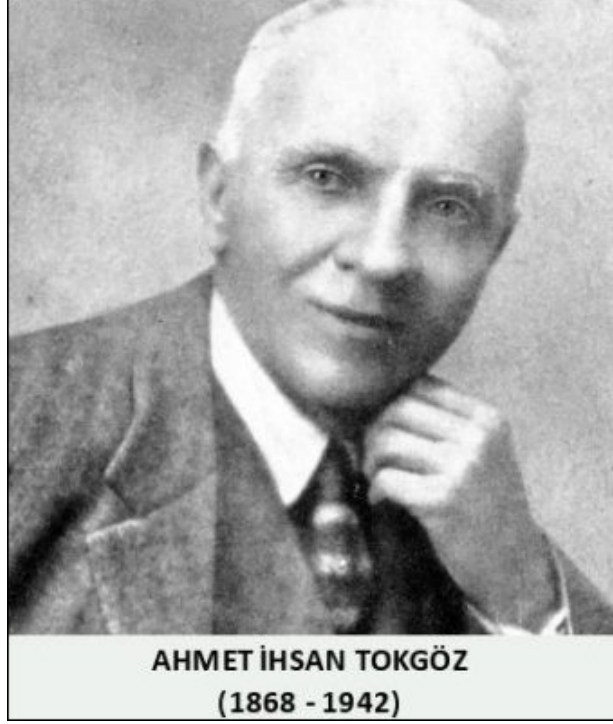
Fakat ikrar etmeliyiz ki Ahmed Haşim bildiğimiz halinde bile edebiyat âlemimizi tezyin eden bir şahsiyet idi. Vakitsiz gaybubeti milletin muhiti irfanı için bir hicrandır, bir bediiyat noksanıdır ve bir ümidi istikbâl yıldızının üfulüdür. Siz onun namına olan kadirşinasane teşebbüsünüzle o hicranı tasvir, o noksanı ikmâl ve o necmiâfil'in güzergâhında bıraktığı güzellikten tarassutla yeniden tenvir ve teşhir etmiş oluyorsunuz. Tebrik ederim, efendim.

24 Haziran 1983

ABDÜLHAK HÂMÎT TARHAN

Ülkü, Mayıs 1937, S. 176

ONA DAİR:

ABDÜLHAK HÂMİD HATIRALARINDAN

Yüce üstadın, büyük şairin yarım asır geriye doğru bende uyandırdığı hatıralar ve uzun yıllardanberi onun, çok kıymetli yadigârları bu günlerde hep masamın üstünde duruyor. Eski kâğıt dosyalarımı karıştırıyorum, Abdülhak Hâmid yazılı zarfın içinde onun büyük düşüncelerini, büyük felsefesini, ölçsüz mahviyetini gösteren mektupları buluyorum. İki tanesini geçenlerde Ulus'ta Abdülhak Hâmid'in çok sevdiği Serveti- fünün'da neşrettim. Bugün aziz okuyuculara Hâmid'in tam otuz üç yıllık bir mektubunu sunuyorum.

Hâmid o zaman Londra'da Osmanlı Sefareti Müsteşarı idi. Fakat onun mektub kâğıdının başında Türk Sefareti başlığı vardı. Öyle bir yılda ki, imparatorluğun adı Osmanlı, sefaretler, Osmanlı sefareti idi. Sefir bile Türk değildi. Türklük, pek seyrek ağza alınır bir kelime idi. Yüce şair;

milletine, diline olan bağılılığından dolayı hususî mektub kâğıdının başına - Türk Sefareti - levhasını yaldızla bastırmıştı.

34 yıl evvel yazdığı mektub, müslümanlığın fazilet ve ahlâk kısımlarını göstermek için yazılmıştı ve İngiltere’de müslüman olan çok zengin bir ihtiyar lordun cenazesine gittiğini anlatıyordu. Bu mektubu şimdi bir daha okudum. Gözümün önünde büyük şairin ne kadar derin feylesof olduğu tekrar parladı ve onun hususî hayatını düşünmeğe daldım.

1912 yılının başlangıcındayız, Abdülhak Hâmid’i, Osmanlı Hariciye Nazırı Noradunkyan, Brüksel Elçiliğ’in den azletmiş, Hâmid yüreğinde yeni parlayan aşkıyla, yani Bayan Lüsyan’le Viyana’ya gelmişti. Ben Viyana’dan geçiyordum, İstanbul’a dönüyordum. O tarihte Beyoğlu Belediye Reisi idim. Hâmid’in Viyana’da Astorya Oteli’nde bulunduğunu duyunca ziyaretine gitmiştim. Birçok konuştuk, seviştik ve öpüştük. Ayrılıp İstanbul’a geldim. Arası çok geçmedi Hâmid’den bir mektub aldım; bana yazıyordu ki:

« Lüsyan’le İstanbul’a geleceğim, Beyoğlu’nda bir otelde oturmak lüzumu vardır; fakat bilirsin ki biz türkleri ecnebî, kadınla Beyoğlu otellerine almazlar. Bu müsaade sade yabancılara verilmiştir. Beyoğlu belediye reisisin, bana çare bul ve bizi bir otele yerleştir.»

Bu satırları okuyan gençler gülerler, yahut inanmazlar; fakat 1912 de Beyoğlu böyle idi. Bir Türk kendi karısı ile Beyoğlu’nda bir otele giremezdi ve bir Türk kadını otel ve gazinoda bulunamazdı. Bir Türkün yanında ecnebî kadın bulunursa otelciler yine kabul etmezlerdi.

Tepebaşı’nın karşısında otel Kontinantal’ın sahibi fransızla Belediye riyaseti odasında anlaştık. Hâmid’le Lüsyan’e oda

hazırlattım ve onları geldikleri gün Romanya vapuru'ndan Galata rıhtımı'na aldırđım otele yerleştirdim. İki yıl daha geçti. Hâmid'le Lûsyen'in nikâhları Bebek'de kiracı olduğu evde yapıldı.

Hâmid'i Viyana'da gördüğüm 1912 den, öldüğü 1937 ye kadar geçen yirmi beş sene onun aşk ateşiyile dolu hayatının en mes'ut devreleri sayılır.

(.....)

Turkish Embassy

Londra, 8 Kânunusani 1904

Azizim İhsan Bey

Lordlar meclisi azayı kadimesinden Lord Stanley of Oldorlay'in geçenlerde vefat ettiğini evrakı havadisde görmüşsünüzdür. Bu zat; bendeniz de hazır olduğum halde Londra'ya şimendiferle beş saat mesafede bulunan ikametgâhının civarında sefareti seniye imamı marifetiyle tedfin edildi. İngiltere'de müteassıb bir aile-i nasraniyeden neşet eden Lord Stanley, daha bizler doğmadan evvel ihtida etmiş ve bir hristiyan memleketinde din-i mübinimizin ve hukuk-u İslâmiye'nin müdafii olmuştu.

Anadan doğma müslümanlarla; İslâmiyetin fazailini idrak ettikten sonra şeref-i İslâmiyete nail olan bir müslüman beyninde; azim fark vardır. Hususile o şerefe nailiyet, dediğim gibi bir memleketi îsevîyede vaki olursa Lort Stanley in ne büyük bir müslüman olduğu tezahür eder.

Âba ve ecdadının, bütün ailesi efradının, medfun bulundukları mahale gayet uzak bir küçük ağaçlığın içinde

tehiye olunan mezarı, hayatı âsudesinin bir yadigârı manidarıdır. Bu yolda gömülmeği vasiyet eden merhum, bir hıristiyan muhitinde yegâne müslüman, vatanında garib veya hanesinde mihman ve mazharı servetüsaman iken gayet sade olan tarzı - maişetile ibret bahşi zükûrunisvan idi. Sayesinde nice nice aileler taayyüş ediyor, fakat kendisi bir fakir gibi yaşıyordu.

Kesretiatayasına mebni olmalı, bu büyük müslümana rahibler perestiş ederlerdi. Dilsiri maidesi olan bu taifeden cenazesinde hiç bir ferd bulunmaması bir rivayette kendi vasiyeti iktizasından ve bir rivayette merhumun müslim bulunmasından imiş. Rivayetlerin her ikisi de sahîh olsa gerektir. Nihayetsiz meşcer ve mer'alara, müteaddit çiftlik ve köylere ve mevakıimuhtelifede azim, cesim ve kadim ikametgâhlara malik olan bu insanı kâmil, bu sahib- i fazl u irfan, tabirin daha münakkahi ile büyük müslüman, mefruşatı bir seccadeden ibaret olan üst katta bir odada imrar-i hayat ederdi.

Şimdi mezarı da odası gibi sade, belki de manevî bir seccadedir. Merhum diyanet sahibi olduğu için ağdiye ve eşrübeimemnua ekl ü istimalinden gayet mütevekkî yaşamış olduğu gibi ihtidası tarihinden sonra resmini dahi aldırmamış olduğundan kendisinin şimdi naziri gibi tasviri de bulunamıyor.

Biraderiniz Abdülhak Hâmid

AHMET İHSAN TOKGÖZ

Ülkü, Mayıs 1937, S. 191-193

ABDÜLHAK HÂMİD TARHAN

BUGÜN «Hilton Oteli» nin kulaktan kulağa akseden lüksü gibi; yirmi sekiz yıl önce de dillerde «Maçka Palas» adı gezerdi.

Teşvikiye camisinden kışlaya doğru yürününce; sağda. Marmara'ya hakim sırtta kurulmuş olan, bu dört kapılı, kırk sekiz daireli binaya o zamanın kibarları yerleşmiş bulunuyordu: Vefik Paşa torunu Ahmet Vefik... Necmettin Sadık... Galatasaraylı Ali Sami... Maliyeci Kâzım... Uncu Akif... Kemal Atıf v.s. Bu aileler; birden yutulup, hazmedilmemiş para zenginleri değil; İstanbul'un eski görgü sahipleriydi.

O devirde, bir köy halkını geçindirebilecek irad getiren bu sarayın içinde iki kişi yoksun hayat yaşırdı: Biri, binanın fazla tutumlu sahibi olan İtalyan Sinyor Kayvano, diğeri de Abdülhak Hâmit...

Ömrünün hemen dörtte üçünü, Avrupa'da elde etmeğe muvaffak olduğu memurluklarla rahat geçirmesini bilen Hâmit; emekliye ayrıldıktan sonra, son durak olarak burasını seçmişti: Bodrum katta, manzarası geniş, kaloriferli dört oda... Aylığı: 20 lira...

Bir gün; burada oturan bir mektep arkadaşını ziyarete gidişimde: Maçka tarafındaki kapıdan benimle giren meşhur şairi ilk defa görmüştüm: Uzun boylu, zayıf... Sırtında biraz eski bir bonjur... Ayağında, bu kisvenin bilinen çizgili pantolonu... Ve gözünde - Hâmit'i tanıtan alâmeti; tek gözlük...

Sağ elindeki yoğurt kâsesini ziyaretlere mahsus şeker kutusu ve sol elindeki taze ekmeği de çiçek buketi zerafetile tutan sabık «Londra Sefiri Kebiri» kucağında mal sahibinin çocuğu bulunan kapıcıyı selâmladı. Sonra, nazikçe gülümsiyerek; ekmekle, çocuğu gösterdi:

— İkimiz de velinimeti taşıyoruz!..

Ve, bazı kibarlarımızın (!) sarıp sarmalamadan sokakta götürmeye utandıkları okkalığı koklayarak, bodrum katma indi. İşte bu, Hâmid'in bende bıraktığı ilk iyi intibâdır. Farsça, Arapça: yâni bol malzemeye kolay başarılan eski edebiyat sahasındaki «Üstadı Âzam» lığını bilmeyiz amma; onun pek zarif, çok nükteci olduğuna kaniiz.

Nezaket ve misafir severliği ile dostlarının kalbini kazanıp, kendisine «Büyük Üstad» dedirtmesine her halde, sohbetlerine kattığı, nükteler de yardımcı olmuştur. Atatürk'ün bile onunla konuşmaktan zevk aldığını söylerler ki, o da büyük bir nükteci idi. Hâmit'in son yıllarını yoksun yaşadığını anlatırlarsa da, böyle yoksulluğun darısı dostlar başına: Hatırasının bile kişiye kanaat aşılması icabeden Avrupa hayatından, Padişah ihsanlarından sonra; emekli zarureti unutturan bir lütuf daha: Mebusluk...

Duyup, okuduğunuz nüktelerinden yalnız bir tanesine inanmak mümkün değildir: Abdülhamit, bir gün

kendisinden söz açmış:

— Hâmit Efendi, beyitler falan yazıyormuş, öyle mi? Bunun üzerine, o zamanki biricik mecmua «Serveti Fünun» da çıkmış bir kaç eserini gösterip, izahat vermişler. Bu sırada Londra Sefaretinde bulunan şâir; izinli olarak İstanbul'a ve bir gün de Yıldız Sarayına gelmiş. Baş Mabeyinci, bıyık altından gülmüş:

— Zatı şahâne; geçende, sizin beyitler falan yaptığınızdan bahis buyurdular!.. Kendisinin küçümsendiğine kızan şair; nazım şekillerinde kafiyeli çift mısra ile, Arapça «ev» mânâsına gelen bu «beyit» kelimesinden güya şöyle bir nükte yapmış:

— Evet; biz beyitde yaparız, beyit de yıkarız!..

Yâni: Şiir de yazarız, Padişahın evini de yıkarız... Hâmit'in — zaruret icabı — Abdülhamid'e mektuplar yazıp kendisine yardım rica ettiğini göz önünde tutarsak böyle bir celâdet gösteremeyeceğini tahmin ederiz. Oysaki; Mithat Paşa'yı Taif'e, Namık Kemal'i Magosa'ya süren Abdülhamit; kendi evini yıktırmak değil, insanı evin temeline diri diri gömebilecek zora sahipti.

BİR gün; bodrum katında, fakat Dolmabahçe'ye kadar geniş manzarası olan arka kapıda iskarpinlerini boyuyormuş. Yukarı katların birinde oturan — biraz züppe — bir ahababı ziyaretine gelip Hâmit'i bu işle meşgul görünce şaşırmış. Biraz küçümseme ile dudak büküp:

— Ne o?.. demiş; kendi iskarpinlerinizi mi boyuyorsunuz?..

Hâmit, hiç renk vermeden, sormuş:

— Evet... Ya siz, kiminkileri boyarsınız?..

Ömründe bir çok aşklar yaşamış olan şâir; «Güzel Kadın» ı su, hava, gıda gibi arar;

— Tanrının şaheseri diyebileceğimiz bir çehreye bakmakla ruhumu besliyorum... dermiş; ruhun gıdası güzelliştir!..

Bir gün; genç ve müstesna bir kadının ziyaretine gitmiş. Hizmetçi onu salona alıp, biraz beklemesini rica ederek çekilmiş. Neden sonra içeri gelen güzel kadın:

— Sefageldiniz... demiş; sizi beklettim... Rahatsız olduğumdan yatıyordum... Başkası olsaydı, çıkmazdım yataktan!.. Hâmit; bu sözleri gönlüne göre tefsir ederek, mırıldanmış:

— Vah, vah... Ne talihsiz adammışım!..

Hâmit; 1852 yılı Şubat ayının 5'inci günü İstanbul - Bebek'de doğdu. Büyük babası, Sultan Mahmud'un Hekimbaşısı Abdülhak Molla ve babası da Tahran Sefiri iken vefat eden Hayrullah Efendi'dir. Kafkasya'lı olan annesinin adı da «Münteha Hanım» dır.

Hususî tahsil gören Hâmid, Farsça, İngilizce ve Fransızca'yı iyi bilir, güzel konuşurdu. Hâmid'in hayatına fazla karışmış iki şey vardır: Seyahat ve kadın...

Tahran, Bombay, Beyrut, Paris, Brüksel, Londra ve daha bir çok yabancı şehirlerde vazife koparıp, medenî hayat içinde gününü gün etmesini bilen akıllı Hâmid; kadından yana da

perhizkâr davranmış adam değildir. İlk karısı Fatma Hanım dan sonra, İngiliz Madam Nelly ve sonra Belçikalı Madam Lucienne ile evlenmiştir. Tabîî flörtleri hariç...

Zevkine düşkün olduğundan siyasî hayat mücadelelerinden uzak kalıp felekten kâm almak istemiş ve bu refahı temin için de istibdat idaresine asla karşı koymamıştır.

Abdülhamid'e yazdığı kulluk mektuplarından da anlaşılacağı gibi; o devirde nice aydınlar sürgünlerde inlerken; o, mamur, medenî Avrupa'nın refah şehirlerinde aşk şiiri yazmıştır. Nitekim memleketi kavuran istibdat cehennemini küçük bir kıvılcımını bile söndürebilecek bir manzumesi yoktur.

Bir gün; Kadıköy'ündeki evinde Ahmet Haşim'e, onun şiirleri hakkında ne düşündüğünü sormuş, ve:

— Fikrimi söylersem; benimle uğraşmıyan tek adamı kaybetmiş olurum!.. Cevabını almıştır. O gün yanımızda bulunan Yunaniyat mütehassısı (!) Salih Zeki, bu espriyi Süleyman Nazif'e, o da Hâmid'e yetiştirince, şöyle demiş:

— İşte Haşim Bey, o tek kişiyi de kaybetti!.

Merhum Filorinalı Nâzım, onun peşinden ayrılmaz, Hâmid'in anlaşılmaz mısralarını göğsüne çıkarıp, türlü türlü İspanyol payeleri atfederdi. Bir gün; sokak ortasında birisile konuşuyor, muhatabının anlattığı şeyleri pek de zevkle dinlemediği yüzünden belli oluyormuş. O sırada Filorinalı Nazım koşa koşa yanma gelip:

— Aman; pek mühim bir haberim var!.. Deyince, öbür zat çekilip gitmiş. Hâmid, merakla sormuş:

— Bir şey değil... Sizi o lâfazan adamın elinden kurtarmak için söyledim!..

— Teşekkür ederim amma, şimdi senin elinden beni kim kurtaracak?

Son günlerinde; evinin civarındaki bir doktor, sık sık kendisini muayeneye gelir ve vizita ücretini almış. Hâmid, doktora para yetiştiremeyince, bir gün yastıktan başını kaldırıp:

— Burada, beni bırakmıyan birisile aramıza girmeseniz iyi olur!.. Deyince, doktor şaşırmış:

— Fakat odada ikimizden başka kimse yok ki?..

— Var... Fakat onu ancak ben görürüm: O zatın adı Azrail'dir... Kaç defa, tıbbî müdahalenizle, aramıza girmiş bulundunuz!.. Korkarım, belki sabrı tükenir de, benim yerime sizi alıp götürür!..

Bilmeyiz hangi kadın için:

Diyebilen Hâmid söz oyunlarında üstattı. Bir gün hayatın felsefesini yaparlarken, onun da fikrini sormuşlar.

— Bence hayatta şu üç zevk olmasaydı, dünya pek tatsız olurdu... demiş; ben hep bu üç noksanı tamamlamaya çalıştım!..

— Onlar nedir, lütfen söyler misiniz?..

— Birincisi: Mey!..

— Çok güzel... İkincisi?..

— Ney!..

— Yâni; Müzik... Üçüncüsü?..

Hâmid; yutkunup cevap vermeyince, sıkıştırmışlar:

— Mey... Ney... Peki sonra?.. Dostların ferasetine bırakarak cevap vermiş:

— Şey!..

HAM.... İT

YENİ harfler henüz kabul edilmişti. İbrahim Necmi

— Kelimelerin sonlarına gelen «b» ler «p», «d» ler «t» olacak, dedi. Abdülhak Hâmid sordu:

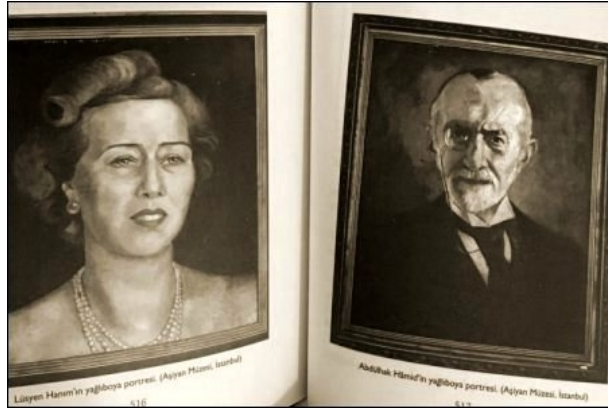
— Peki, benim adım ne olacak? dedi.

İbrahim Necmi tahtaya yazdı:

Hâmit

Büyük şair öfkeyle yerinden fırladı:

— Yook, dedi; adımın başındaki «Ham» yetişmiyormuş gibi, bir de sonuna «it» kuyruğu takdırmam!

ABDÜLHAK HÂMÎT

Elimdeki kocaman kitabı bir solukta okumuştum. Bu, Abdülhak Hâmid'in «Finten» idi.

Hâmit, biliyorsunuz, edebiyatımızın tek dâhisidir. O kadar tek ki, o olmasa, dâhî kelimesi belki de Türk diline girmiyeycekti. Galiba eskiden analar, şimdikiler gibi «dâhî çocuk» doğurmakta cömert değilmişler!

Abdülhak Hâmit yalnız dâhî de değildi. Süleyman Nazif'in Acem mübalâğasını da aşan mizacı, ona bir de «çok büyük» anlamına gelen «âzam» kelimesini eklemiş, dâhî-i âzam yapmıştı. Bu, bir dünya rekorudur sanırım: Her milletin dahîsi vardır ama, bizden başka dâhî-i âzama olan yoktur!

İşte, on sekiz yaşında kırık dökük mısralar heceleyen ben, büyük dâhimizin büyük eseri için, o küçük yazımda bir tenkid denemesi yapmıştım.

Abdülhak Hâmid'imizi, bu tenkid «Türk Yurdu» dergisinde çıktıktan üç gün sonra gördüm. Beni çağırtmıştı!

Ne şık, ne güzel, ne kibar adamdı o... Galiba ilk gördüğüm Avrupalı Türk, Abdülhak Hâmit'tir.

Zarif hizmetçinin içeri aldığı salonda nereye oturacağımı düşünürken kapıda göründü: Koyu gri bir jaketatay giymişti. Yüzüne soylu bir güzellik veren sivrice sakalı, yaylı kaşları, geniş şakakları ve yumuşak gözleriyle Hâmit edebiyatımızdaki Hâmit'ten bile başka bir adamdı.

Bir idadi talebesi olduğumu bana ilk unutturan Ziya Gökalp olmuştu. Benimle eşit bir edebiyat adamı olarak ilk konuşan da dâhî-i âzamımızdır!

Finten için yazdığım tenkidi okumuştı. Onu en iyi anlıyan eleştirmeci bendim! Bunu kendisi söylüyordu!

Biraz sonra, salon sarışın bir ışıkla aydınlandı: İçeriye Lüsyen hanım girmişti. Şu, Hâmit'in:

Var ol Lüsyen, tavaf et ey nûr,
Ey âhır-ı ömrümün bahârı!

Diye öğdöğü eşi... Güzeldi. Güzelden öte bir şeydi o!

Sensiz de, seninle de yaşanmaz!

Demekte haklıydı Dâhî-i âzamımız!

O gün, on sekiz yaşındaki lise öğrencisi Yusuf Ziya, Abdülhak Hâmid'i en iyi anlıyan insanın gururiyle bir apartıman kapısından değil, bir gök kapısından çıktı ve yeryüzüne indi!

* * * * *

Bir akşam, onu Serklidoryan Kulübünün şahane merdi-

venlerinde gördüm. Koyu kırmızı yol halısına gömülen ağır adımlarla iniyordu... Kapıda bekliyen Süleyman Nazif, cezbeyle tutulmuşcasına dalgın, mırıldandı:

Allaaah iniyor gibi semâdan!

Hâmit, her yeni gibi eskinin hücumuna uğramıştır. Ama, bütün hücumlara karşı sustu ve cevap değil, kitap yazdı. Yalnız, iki mısralık bir öfkesi vardır:

Yayımlı asmadan evvelce ben attım okumu,
Bunu inkâr ediyorlarsa yesinler

Evet, yesinlerden sonra gelen altı harfli kelimeyle kalemini kirletmemiş, yalnız, altına şu notu koymuştu:

«El manâ fi batnuşşair.» Türkçesi «manâ şairin karnın-
dadır!»

Hâmit, hususî konuşmalarında zarif, ince ve nüktedandı. Bir gün, akıldan yana epey eksik olan Florineli Nazım'ın ısrarlı davetini kıramamış, evine gitmişti. Akşam Süleyman Nazif:

— Efendimiz, bugün sizi aradım, yoktunuz... Nereler-
deydiniz? deyince, Hâmit gülümseyerek cevap vermiş:

— Tımarhanedeydim!

Fatma hanımın ölümünden sonra büyük şairi evlendirmek isteyenler, ona Çamlıca'da bir güzelden bahsetmiştiler. Hâmit:

— Ben görmeden evlenmem, demiş.

Ertesi gün, ipek maşlah içinde sülün gibi bir tazeyi büyük şaire takdim etmişler...

Güzel kız, hürmetle eğilerek Hâmit'in eteğini öpmüş ve geri geri çekilerek odadan çıkmış.

Biraz sonra, beğendirdiklerinden emin bir neşeyle odaya girenlere, dâhî-i âzam:

— Ayol, demiş, ben sizden kız istedim, kaz değil!

Bir yaz günü, Atatürk, eski İran Şahı ile Büyükada'ya, Yat Kulübe gelmişlerdi. Bahçede yanlarına Abdülhak Hâmit'i dâvet ettiler. Atatürk, büyük iltifatlardan sonra, Şah Hazretlerine bir şiirini okumasını rica etti. Hâmit, Türbe-i Fatih-i ziyaret şiirini okudu:

Şensin ki ol şehinşeh,
Bu ümmet-i necibe.

YUSUF ZİYA ORTAÇ

Portreler, S. 7-9

ATATÜRK VE BÜYÜK ŞAİR

Atatürk'ün edebiyat ve hitabet merakı Manastır İdadisinde başlamıştı. Daha talebelik yıllarında arkadaşları arasında iyi yazan ve iyi konuşan bir genç olarak tanınıyordu.

Atatürk devrinin diğer ihtilalci münevverleri gibi büyük şair olarak Namık Kemal'i tanımış ve sevmişti. Sonraları Servet-i Fünun şairlerinin tesirinde kalmış, bu mektepten bilhassa Fikret'le ve Hüseyin Siret'le alakadar olmuştu. Bazı hatıralarını nakledenler seneler sonra bile sofrasında Leyali Girizanını okuttuğunu ve bu şiirleri büyük bir hassasiyetle dinlediğini naklederler.

Tarihin nadir yetiştirdiği kumandanların devlet adamlarının, devirlerinde yaşayan sanatkarlarla olan münasebetleri her vakit dikkati ve alakayı çekmiştir. Bu bakımdan Atatürk'ün, büyük şair Abdülhak Hâmit'le olan münasebetleri ayrıca tetkike değer.

Hâmit, Mustafa Kemal'i dehasının ve kahramanlığının göz kamaştırıcı ölçüleriyle ilk defa vatan hudutları dışından seyretmişti. Mağlup ve istilaya uğramış bir memleketin ortasında Milli Mücadele destanını yaratan kahramanın şöhreti dünyayı sardığı günlerde Abdülhak Hâmit Viyana'da bulunuyordu. Oradan 5 teşrinievvel 1922 tarihiyle Sami

Paşazade Sezai Bey'e gönderdiği bir mektupta Gazi Mustafa Kemal hakkındaki ilk intibalarını şöyle naklediyordu:

".. Seninle ben, bilirsin ki bir zamanlar Kemalist idik, şimdi ise iki defa öyle olduk. Geçen akşam bir refikimle bir restoranda taam ediyordum. Yanımızdaki masayı işgal eden Avusturyalı bir zat hangi millete mensup olduğumuzu sordu.

- Kemalistiz- dedim.

Herif hürmetle kıyam ederek,

- Ben de Kemalistim dedi! ve

- Ah! Avusturya'da öyle bir adam zuhur etseydi, memleketimiz bu hale gelmezdi- sözünü suz-ü güzar ile ilave etti.

Burada tanıdığım İngilizler bile bu Kemal namındaki harika i kemâlatın meddahı bl-ihtiyarı ve hayranı iktidarındırlar. O Büyük, pek Büyük asker bugün, Kutuplarda bile hararetle alkışlanıyordu. Yalnız meydanı harbte, değil meydanı siyasiyat ve kıyasette de yekta olan Mustafa Kemal, alemlî İslamı tenvir ve ihya için, doğmuş bir şemsi istikbaldir. Eminim ki yalnız Trakyayı, Türkiye'yi kurtarmakla iktifa etmeyecek -daha, daha, yanımdasın yazmaya hacet yok- bir çok mucizevari halaskarlıklarda bulunacaktır, hemen Allah ömrünü efzun etsin."

Abdülhak Hâmit daha 1922'de Mustafa Kemal'in "Türkiye'yi kurtar-makla iktifa etmeyerek daha bir çok mucizevarl halaskarlıkları bulunacağına" işaret ediyordu. Ve "Gazi" ismiyle yazdığı bir şiirinde de

"O bir deha ki diyor kainata arş ileri
humayı himmetinin şarkı garp bâlü peri
cihanşümöl olacaktır. Onun bu şaheseri"

mısraları bulunuyordu.

Hâmit, kararan vatan ufuklarında bir yol gösteren yıldızın
doğuşunu seneler evvel yazdığı "Validem" isimli eserinde de
söylememiş miydi; Büyük şair o vakitler:

Onu mahir ve muktedir bir el,
Döndürür iktizayı hale göre.

diyordu.

Hâmit Viyana'da ıstıraplı hayatı ortasında vatan ve Mustafa
Kemal'i hayal ederken Ankara'da Mustafa Kemal'in dâvası
yolunda çıkan

gazetelerde de Büyük Şair hakkında makaleler çıkıyordu.
İsmail Habip Bey "Yeni Gün" de "Unutulan Dâhi" isimli bir
makale yazmış, Akagündüz de "Hakimiyeti Milliye" de
Büyük Şairin ıstırabından üzüntü ile bahsetmişti.

Son Osmanlı hükümdarının memleket dışına çıkmasından
sonra Büyük Millet Meclisinin intihabiyle Hilafet makamına
getirilen Abdülmecit Efendi Ankara'ya müracaatla Abdülhak
Hâmit Bey'in kendisine baş kâtip olarak verilmesini istemiş,
fakat Ankara'dan gelen bir tâyinde bu yere Haristan ve
Gülistan muharriri Ahmet Hikmet Bey'in tâyin edildiği
öğrenilmişti.

Abdülhak Hâmit bu sıralarda memlekete dönmüş ve bir
müddet Dolmabahçede, Halifenin misafiri olarak kalmıştı.
Bir müddet "Hıdematı Vataniye" tertibinden maaş alan
Abdülhak Hâmit 1927'de İstanbul milletvekili olarak

Büyük Millet Meclisi'ne girmişti.

Artık Büyük Şair sık sık Atatürk'ün sofrasında bulunmak hazzını tadıyor, aralarında hoş sohbetler oluyordu.

Siyasetin, askerliğin büyük dehâsiyle edebiyatın dehâsi arasındaki bu sohbetler sırasında bazan elektrikli bulutların birbirine çarpışları gibi, gelip geçici şimşek parıltılarının görüldüğü de olurdu.

Abdülhak Hâmit zaman zaman bu şimşekli, yıldırımlı anlarına rağmen Atatürk'ün meclislerinden hoşlanır, "Millet Meclisinin tenkidsiz celselerinde bulunmaktansa, Atatürk'ün her şey konuşulan sofralarını tercih ederim" derdi.

Atatürk kendi devrini süsleyen, zenginleştiren Büyük Sanatkâra "Beyefendi" diye hitabeder, yaşayışıyla alâkadar olurdu. Hatta Ankara'da ikâmetinin fazla masraflı olduğunu, Dahiliye Vekili kendisine söylediği vakit, çiftlikte küçük bir köşkün Hâmit Bey'e tahsisini istemiş, fakat yerin uzaklığı, köşkün ıslahı meselesi bu arzuyu tahakkuk ettirememişti.

Abdülhak Hâmit, son zamanlarına kadar Atatürk'ün dâvetlerine icabetten büyük bir zevk alıyordu. İsmail Habip Bey bir hâtırasını şöyle naklediyor:

".. .Ondaki hayat aşkına da bakınız: Birinci Dil Kurultayına giderken Dolmabahçe Sarayının kapısında tesadüfen buluştuk. Koltuğuna girdim. O yürümüyor, ben götürüyor gibiydim. Avluyu dönerken manzaramızı, o zaman Dil Kurultayının reisi bulunan General Kâzım Özalp karşıdan gelirken gördü. Nazikane bir tavırla elini Hamide uzatarak:

- Neye zahmet ediyorsunuz, dedi, ve beni göstererek "bunları yetiştirdiniz, artık istirahat sizin hakkınız ve zahmet bunların vazifesidir." Hâmit hem teşekkür ediyor,

hem de Atatürk'ü telmih ederek;

- Büyük Adamın davetine bacaklarım tuttukça koşmak benim de vazifemdir, diyordu.

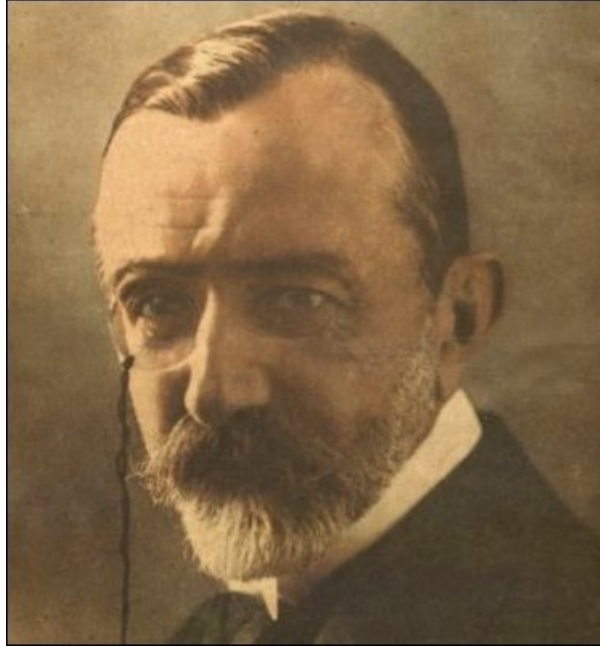
Abdülhak Hamid'in ölümü, Atatürk'ü müteessir etmişti. Resmi bir cenaze merasimi yapılmasını istedi. Yaverlerini kendisini temsilen merasime gönderdi. İsmail Müştak Mayakon diyor ki:

" .. âlim ve fâzıl önderimiz civanmert ve alicenap bir alaka ile onun ölümünü de tevkir etti. Ve her faziletli işte olduğu gibi edeb ve irfana hürmet hususunda da millete rehber oldu. Hâmid'in o kadar aşkla sevdiği ve o kadar heyecanla terennüm ettiği Türk vatanını kurtaran el, onun her defasında sonsuz bir bahtiyarlık duyarak öptüğü büyük el, nankör muhitlerce can veren cazimi eslâfın akıbe-tinden Hamid'i de kurtarmıştı.

Nisyan çölünde ölen Şinasi'ye, hüsrân içinde toprağa giren Namık Kemal'e nispetle Hâmit son kafil e edebin bu son yolcusu muhakkak ki bahtiyar öldü. Şinasi'nin hatırası gibi mezarı da meçhuldü. Namık Kemal millete ümit ettiği feyzi görmeden, seng i kabrinin mahzun satırlarını kendi eliyle yazarak bu dünyadan çekildi. Hâmit ise vatanın hem halâsını, hem de halâskârını görerek ve terennüm ederek gözlerini kapadı ... "

HALUK Y. ŞEHİSUVAROĞLU

Taha Toros Arşivi, 001580732010

BÜYÜK ŞAİR HAMİT'İN ARDINDAN

«İhtiyarlıyorum» diyordu. Senelerdenberi memleket, muhabbet ve şefkat kanatlarını açmış; onu her türlü ıstıraptan esirgiyordu. Millet onun üstüne titriyor, menhus fakat mevcut olan akibet, bari geç olsun diyordu. Korkulan, fakat beklenilmiyen kara haber çabuk geldi. Hepimizi, matemli bir sukut sardı. «Dışımızda sukut fakat derunumuzda mahşer» vardı Onun telkin ettiği sukutu hiç sevmediği sitayişleriyle biz bozduk.

Yağsın nesi varsa kâinatın
Lâkin bu derin sükût dinsin.

ŞÜKRÜ KAYA

Ülkü

MODERN Türk edebiyatı esas itibariyle Hâmidin eseridir. O, bu sahada Divan edebiyatından sonra birdenbire değişerek mayasını Garptan alan dünkü ve bu günkü edebiyatımızın

babasıdır.

Ne yazık ki; ne acı ki şimdi öldü, fakat hatırası Türk milleti ile beraber yaşıyacak. Bir Fransız şairi (Theodore Banvi) meşhur baladlarından birinde, menfaya giden Viktor Hugo için «Heyhat ki baba orada, adada » diye inler. Biz de bu gün Hâmit için öyle inliyoruz. Heyhat ki baba orada, toprakta şimdi.

HALÎT FAHRÎ OZANSOY

Uyanış

HÂMÎT, bir çocuk kadar saf ve bilhassa nazik ve mütevazı idi. Hürmet telkin eden kibarlığı, hayran bırakan edebî dehasıyla sevildi; ve esaslı tevazuu Hamide karşı duyulan meclûbiyeti birkat daha arttırıyordu. Rıza Tevfik, Hâmit için koca bir cilt eser yazmış; Hâmidî tahayyülden ziyade kendi felsefî bilgisini ortaya dökmeğe çalışmıştı. Bu kitaptan bir çocuk saffetıyla bahseden Hâmit: meğer ben bu kadar felsefî şeyler söyliyormuşumda haberim yok! diyordu.

Hakkı var O felsefe yapmadı. Yaşadı. Bir artist sıfatiyle hissetti. Ve duyduğunu dehasının temin ettiği muvafakatiyle ifade sırrını buldu. Bunun içindir ki Hâmit büyüktür.

HÜSEYİN CAHÎT YALÇIN

7 Gün

UFKA yaslanan güneşin yavaş yavaş kaybolmasına şaşmadığımız gibi, onun da pazartesi günü son ve uzun uykusundan artık uyanmayışına hiç hayret etmedik.

Ölümiyle süreksiz feryatlar, kısa matemler uyandıracak fânilerden değildir. «Fecirden önce başlayan, akşamdan evvel çekilebilir.» O, akşamı bile çoktan geçirmiş değil miydi? Bunun için ölüm haberi gönüllerde bir sadme ve inhidam tesiri yapmamıştır. Fakat bıraktığı boşluk hiç şüphe yok ki mateminden daha engin, acısından daha çok derin olacak.

Asırlardan kalmış, ananeler barındırmış bir çınar, yaprağı ve gölgesi azalsa bile bazan bir memleket için itminan âbidesidir. Hâmid'in ölümü, Uludağın eriyip çökmesine, Zührenin kararıp sönmesine benziyor. Türk dünyasında çok mühim bir varlığın göçtüğünü şuurumuzun derinliğinde ve zaman geçtikçe daha kuvvetle duyacağız.

İ. ALÂETTİN GÖVSA

7 Gün

ARKADAŞLAR, dün bir defa daha gördük ki, eğer sahici adamsak yeni rejim dirimizin de, ölümümüzün de bahtiyar olacağı rejimdir. Size kendi yaşadığım 3 rejimi 3 cenazede göstereceğim:

Namık Kemali bir imamla üç hamal gömdü, bu, saray devrindedir. Fikretin cenazesini, Âşîyanın iki odasını dolduramıyan bir zümre taşıdı, bu, Meşrutiyettedir. Hâmidin tabutunu bir kolundan bir millet, bir kolundan bir devlet tutarak kaldırdı; bu, Cumhuriyettedir.

MİTHAT CEMAL

Tan

Dünyanın mes'ut insanlarından biri, tabiî ömrünün sonuna erdi; Abdülhak Hâmid.

Hâmid'i kaybettik diye soğuk ve basmakalıp acınma klişelerile gazete sayfalarını donatmağa lüzum yoktur. Hâmid yaşadı, vereceğini verdi ve nihayet:

Zevk yok gecesinde, gündüzünde,
Ben neyliyeim bu yer yüzünde!

diye hayata gözlerini kapadı. Ölümünden birkaç saat evvel edip arkadaşımız Bay Fazıl Ahmede irticalen söylediği ,bu son nazmı da anlatıyor ki o artık zevk bulamadığı yer yüzünde daha fazla kalmayı doğru bulmamış ve hiç ıztırap çekmeden tatlı bir uykunun müntehasına kavuşmuştur.

Hâmid fesat ve sukut devrinin faziletleri tepen kara cehli içinde doğmasına rağmen temiz bir aile muhitinde yetişmiş ve sonra kendisine daima gülen kader ve tesadüflere kodlarını vererek İngilterede, Hindistanda, Belçikada, Pariste refah içinde yaşamış, sevmiş, hem de ihtirasla sevmiş, hayatın maddî ve hattâ mânevi ıztıraplarıyla kalbini yormadan zevk ve haz tada tada yaşamış bir insandır.

Dikkat edilirse sevdiği vücutlerden birine ait olarak yazdığı «Makber» in mısralarında bile samimî bir kalp ağrısından ziyade fildişi üzerine pek san'atkârane nakşedilmiş musanna birtakım, hendesî şekiller görülür. Nitekim inanışları, felsefesi de aynı musanna kalıpların içinde kalbolmuştur. O gökgürültülerini andıran kelime musikisi içinde Hâmidin ruhunu ve tefekkür mihrakını işitmez ve görmez oluyoruz.

Buna rağmen Hâmid kendisine verilen şairi âzamlık pâyesinin ehlidir. Onun büyük bir dimağ olduğu muhakkaktır. Ve Türk edebiyat tarihinde başlı başına bir

«as» olarak yaşayacaktır.

Abdüihak Hâmid'i şairlik, ve mütefekkirlik cephesinden mütalea etmek tabîidir. Fakat ben onu bu sıfatlarından ayırıp sade bir insan olarak görmeyi doğru bulurum.

Hâmid mes'ut doğmuş, mes'ut yaşamış ve mes'ut ölmüş bir insandır

BURHAN CAHİT

Taha Toros Arşivi, 001506731006

ON dokuzuncu asır iki büyük şair yetiştirdi: Biri Fransızların Viktor Hugo'su, diğeri de Türklerin Abdülhak Hâmid'idir. Viktor Hugo 84 yaşında öldü; Abdülhak Hâmit 86 yaşında ezeliyetten ebediyete gidiyor.

ABDURRAHMAN ADİL EREN

Tan

HAMİT yapacağını yapmış, muvaffak olmuş, edebi inkilâbı daha sonraki nesillere devretmiş ve onların da ne yaptığını, ne kadar ilerlediğini görmüş bir bahtiyardır. Bizi ileri götüren ve komşularımızla hemcinslerimiz arasında bize çok yüksek bir mevki veren bu eşsiz Tiirkü ne kadar tebci etsek lâyıktır.

ÖMER RIZA DOĞRUL

Tan

ABDÜLHAK Hâmit, kâmil bir insandı. Onun sanatkâr olarak ne kadar büyük olduğunu kendisine söylediğim zaman, hafifçe gülmüş; ve bana şu cevabı vermişti: İnsan büyük olur mu? O insan ki hiç olur.

Ben hâlâ bu söze inanamıyorum. Bir insanki arkasında büyük bir eser ve o eserlerden ruh gıdası almış; nesiller bırakırda nasıl büyük olmaz

HASAN ÂLİ YÜCEL

Ulus

Matemse eğer anlaşılan rengi siyehten
Kabrim de benim olmalıdır senki siyehten..

Bir fert gibi değil, bir devir gibi edebiyat tarihine göçen büyük Hâmidin bu beyit, biricik vasiyetidir. Onun mezarını siyah taştan yapınız.

NURETTİN ARTAM

Ulus

BU gün İngilizlerin «Şekispr»i, Almanların « Göte» si, Fransızların «Hugo» ları ne ise Türkünde «Hâmid» i o dur. Tanzimat edebiyatının üstünde bir hâle gibi, erişilmez yüksek bir dağ gibi duruyor.

V. CEM AŞKUN

Ahali

AZİZ BÜYÜK ÖLÜYE

Edebiyat semasına kurduğun muazzam kubbenin nesilden nesile intikalen yaşıyacağında hiç ve asla şüphemiz yok.

Fakat gönül isterdi ki bu kubbenin banisi, Sinan'ın sanat abidesi kadar yaşasın. Hâmit! Sen fanilikten ve fanilerden uzaklaşıp hayata veda ederken, arkandan çırağların gözyaşı dökerken «Tayflar» geçidinin eşhası el çırparak istikbal merasimine hazırlanıyor. «Kambur» un şen ve şatır tayfı hitabet kürsüsünden biz fanilere istihza tebessümü saçıyor. Musalla taşının semasında ikinci bir cemaata Şeyh Sadî imamet ediyor. Hafız şirazi vecde gelmiş:

Sufaha enbiya, fukara mürtet
Para mabut , bankalar mabet

Esselâtü vesselam veriyor. Fuzulî, Baki, Nefi ve Nedim büyük misafirlerini resmi kabul hazırlığını ikmal ederken, biran evvel kucaklaşabilmek için "Hugo" sabırsızlanıyor "Korney", "Rasin" in kulağına fısıldıyor: Meclisimiz kemalâta erişiyor. "İskender" yağız atını cenaze arabasına koşarken Eşber Sumrunun kırmızı gömleğinden bu büyük merasime tacı eklil yapıyor.

"Şekispr" zincirli kuyunun tümseğine çıkmış: "Fesli" geliyor diye finteni müjdeliyor İlâhî mahşer yerinden mi koptu? bu ne gulgule?.. İki âlemin mümtaz ve hassas şahsiyetleri arasında devir ve tesellüm muamelesinin bakileri güldüren, fanileri ağlatan hazin manzarası, 13 Nisan sabahını matem sislerine boğarken ebediyet âleminin ta eşiğinden başlayan nurdan kandillerle her taraf tenvir ediliyor.

Memat, çekme de peşinden meşali tekbir
Hayat, kılma da ardından nalei hasret

«Makber» mavera âleminin cümlegâhı ne kadar
süslenmiş ... Gökten ziver yağmış, yerden zinet bitmiş ...
Tüller içinde uzun intizardan sonra maşukunu kabule
hazırlanan "Fatma" nın başkanlığı altında teşrifatın ağır ve
muazzam külfetini nazif yüklenmiş:

Ölmek mi denir bu hâle haşa
Karşımdasın işte sen serapa

nüktesini sarfediyor. Cenap, Fikret, meftunu oldukları
tezatlarının maddî bir misalini yaratmak için renkleri
birbirine uymıyan çiçeklerden yaptıkları bir buketi üstat: bir
mecmuai külliyyatı ezdat diye sunmak istiyorlar.

Vaktiyle seni titreten, inleten ve şimdi de arkandan bizi
ağlatan «ö lü m » sen bize haber ver... Ebedî karanlıklara
bürünen bu esrarı senin inzimam eden mevcudiyetinde mi
nurlandırarmıyacak?

Sükût, o hutbesidir kâinata emvalin.

TAHİR İNCE

Kalecik Posta ve Telgraf Şefi, Ahali

«O kadar çatmışım ki eflâke
Eminim kâinat iner hâke
Beni biruh edince Azrail.

Dâhinin ölümünü haber alınca «gazub şairin» bu mısraları
dudaklarımda dolaştı. Vakıâ kâinat hâke inmedi, fakat
bütün bir milletin «kâinat» tan daha içli gözyaşları «haki»
suluyor. «Ademi» dünya edebiyatında en iyi terennüm eden
Hâmidi «adem» kendine maledemiyecek. Ne büyük
bahtiyarlık ki, bunu bilerek, buna bir «veli» gibi inanarak

öldü.

Başbaşa kaldığımız aziz saatlerde eserlerinden bazılarının ancak üç yüz sene sonra kavranabileceğini söylerdi. Tefahüre hiçbir zaman tenezzül etmemiş bir adama bu sözleri «ebediyet insiyakı» söyletiyordu. Hâmid, gelmiş ve geçmiş dehaların hiç birisile mukayese edilemez. Dünya edebiyatında «Pure» şiirin en yüce zirvesi odur.»

Doç. Dr. SADİ IRMAK

Taha Toros Arşivi, 001506503006

"Bir ay evvel evine gittiğim zaman bana bir beyit okudu:

Tad yok gecesinde gündüzünde
Ben neyliyeim bu yeryüzünde!

Ve kulağıma iğilerek dedi ki:

"Beyit eski değil yeni ha!"

Dipdiri bir baş, ve bu başı taşıyamayan dermansız bir gövde. O beyit bu gövde için söylenmişti.

Ölümünden beş altı gün evvel gene yanına gittim. Bu sefer de dedi ki:

"Hani sana bir beyit okumuştum, o doğru değil, daha doğrusu şudur:

Tatlıdır ruzü şebi devranın
Tatmıyorsan o senin noksanın."

Bunu söyleyen de o dermansız gövde üstündeki başı: O

baş bu beyti o gövdeden intikam alır gibi söylemişti. O gece bana Ereğlideki Şehzade Mustafa faciasına aid son eserini baştanbaşa okuttu. Bazı güzel yerlere gelince bir daha tekrar ettiriyor:

"Fena değil, değil mi?" diyordu. Bulardan şu beyit hatırımda kaldı:

Sükût içinde anar suçlular redaetini
Arar fakat bulamaz kimseden beraetini

Eser bitince, konuşurken baktım, kanapede gözleri kapanıyor. Uykusu var diye müsaade alıp gitmek istedik. Bırakmadı:

"Yataktan korkuyorum, dedi, yatağa yatarsam bir daha uyanmıyacağım sarıyorum."

Ve eski «Hacle» den bir mısra mırıldandı :

Ölüm deriz bu hakikat ne hâb şeklinde?

Hakikaten ölüm ona bir uyku gibi ve uykunun içinde geldi ve büyük Hâmide ölüm bile bütün hürmetini gösterdi."

İSMAİL HABİB

001506503006

Taşan Dergisi, 1 Haziran 1937 Büyük Şair Hâmit Sayısı

BÜYÜK ŞAİRİN AŞKI

(Yazı Dizisi)

I. AŞK VE KADIN

Üç kuşağın büyük şairi ve bir edebiyat abidesi olarak tanımlanan Abdülhak Hâmid'i, ilk defa 55 yıl önce, iki arkadaşıyla ziyaret etmiştik. Önümüze düşen —uzun süre Adana Bölgesi (Maarif Eminliği) görevindeyken bu makamın ilgası üzerine, Galatasaray Lisesi edebiyat hocalığına getirilmiş olan— İsmail Habip (Sevük) Bey'di. İsmail Habip, ünlü bir edebiyat tarihçisi ve Abdülhak Hâmid'in en büyük hayranlanndandı.

O günlerde Abdülhak Hâmid'in, kendinden ayrılmayan, birkaç sıfatı vardı. Basınımız, onun adının önünde (şair-i âzâm) büyük şair, yahut (dâhi-i âzâm) büyük dahi anlamına gelen kelimeleri kullanmayı âdet edinmişti. 19. asır sonlarına doğru Abdülhak Hâmid'e verilen bu sıfatlar, üç kuşak boyunca sürüp gitmişti. Türk edebiyatında Hâmid adı, bir zirveydi.

Abdülhak Hâmid'in evine gittiğimiz ilk günün heyecanını, çok net olarak anımsıyorum. O yıllarda, İstanbul'un büyük apartmanlarından olan Maçka Palas'a girerken kendimize çekidüzen vermiştik.

Kapıyı, Abdülhak Hâmid'in, uzun süre sevgilisi ve iki kez nikâhlı karısı olan Lüsyan Hanım açtı.

Daha önce, gazeteler ve dergilerde, şair Abdülhak Hâmid'le başbaşa fotoğraflarına sık sık rastladığımız Lüsyan, o gün, bana daha uzun boylu bir kadın görünümü verdi. O önde, biz arkasında, Abdülhak Hâmid'in misafirlerinin bulunduğu, salona girdik.

Abdülhak Hâmid Bey genellikle, toplantılarında, dedesinden sıkça bahsederdi. Hâmid'in çokça bahsettiği konulardan biri de aşk ve kadın ilişkileriydi! Şair, bu konuyu pek severdi. Bu tür konuşmalarda âdeta canlanır, koltuğunda dikleşir ve tazelenirdi! Şair, sevgilisi olmayan kişilerin hiç varlıklarındaki eksikliğe değinerek, dedesine ait bir anı ile şu beyti tekrarlardı:

Âşıkı olmayan güzel bir dilber,
Hastası olmayan tabip gibidir!

ZEVKLİ SOHBETLER

Abdülhak Hâmid'in evine, bayramlarda, bazen cuma sohbetlerine devam eder olduk. Şairimizin vekârlı kibarlığı nazik ihtiyarlığı bizi duygulandırmaktaydı. Hâmid konuşmalarında, her biri ayrı değerinde olan, anıları işlerdi. Sanki şiir okurmuşçasına konuşurdu. Çok süslü, tantanalı cümleler yapar, olayları büyük bir ustalıkla, gözler önüne sererdi. Misafirler, onu edebi bir zevk içerisinde, hayranlıklarla dinlerlerdi. Sohbetlerin ağırlığı eski edebiyat anıları, Hâmid'in dış ülkelerdeki hayatı ile maceraları, klasik Türk musikisi, tarihi konular ve bazen de içinde bulunduğumuz günlük hayatın olaylarını teşkil ederdi. Hâmid çok konuşmazdı, konuştururdu. Lüsyan muziplik yapar —safdil bir kişi imişçesine— daha çok tebessüm yaratacak konuları ortaya atardı.

Abdülhak Hâmid'in evindeki toplantılarda, herkesin belirli bir yeri, bir köşesi, bir iskemlesi olurdu. Mesela Halit Ziya ve Cenap Şahabettin'in kendisine en yakın koltuklarda oturması, bu evin geleneklerinden sayılırdı. Üstâdın evine sonradan gelmeye alışan kişiler ve gençler, salonun kapıya yakın köşesindeki iskemlelere otururlardı. Şayet misafirler arasında İbnülemin Mahmut Kemal Bey bulunursa, onun koltuğu Abdülhak Hâmid'in en yakınında, daha çok karşı-sına doğru konulmuş olurdu.

Bir keresinde, Halit Ziya Uşaklıgil, İsmail Hâmi Danişment, Mithat Cemal Kuntay, Ahmet Reşit, Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Yusuf Razi ve şimdi adlarını hatırlayamadığım tanınmış kişiler oradaydılar.

4 KEZ EVLİLİK

Üçü kız, ikisi erkek olan Abdülhak Hâmid'ler 5 kardeşiler. En büyükleri Abdülhak Nasuhi Bey, parlamenterlik ve valilik yaptı. Babaları ölünce ailenin yükünü o omuzladı. Hâmid'in bile ilk eşi ve çocukları kısa müddet onun yanında kaldılar. Hâmid'ten 21 yaş büyük Nasuhi Bey, 1912 yılında 82 yaşında öldü. Hâmid'in Hayrünnisa ve Nurunnisa adındaki kızkardeşleri küçük yaşta ve evlenmeden öldüler. Kızkardeşlerinin en küçüğü olan Abdülhak Mihrinnisa Hanım, ağabeyini taklit eden bir şairdi. Keçeci Fuat Paşa'nın torunu Hikmet Fuat Bey'le evlenmiş, üç yıl sonra boşanmıştı.

Abdülhak Hâmid 4 defa evlendi. Üzerinden 5 nikâh geçti. Son eşi Lüsyan Hanım'la iki kez evlendiği için, üzerinden 5 nikâh geçti dememizin nedeni budur.

Şairimizin ilk eşi, Türk edebiyatına "Makber" adlı eserin kazanılmasına neden olan Fatma Hanım'dı. Veremden

Beyrut'ta öldü.

Hâmid'in diğer eşlerinden biri Türk, biri İngiliz, sonuncusu Belçikalıdır. Hâmid, İngiliz eşi Nesli Hanım'la on iki yıl yaşadı. Nesli Hanım Londra'da öldü. Cemile Hanım'la evliliği kısa sürdü. Hâmid'in boşadığı bu hanım Edirne'de öldü. Dördüncü eşi Lüsyen Hanım'dır ki, maceralı bir hayatın kahramanı olarak tanınır.

Dört kadınla evlenen Hâmid'in yalnız ilk eşi Fatma Hanım'dan çocukları oldu. Bunlar, Abdülhak Hüseyin Bey ile Hamide Nasip Hanım'dır.

2. KADINLARDAN ÇOK ÇEKTİ VE ÇEKTİRDİ

ŞAİR-i Âzam'ın sohbet toplantılarına, o zamanın deyimiyle, Şair-i Âzam'ın kabul gününe, arasıra tanınmış kadınlar da katılırlardı. Bir keresinde devrin ünlü şair ve bestekârı olan Leyla Hanım, oğlu Yusuf Bey'le, gelmişti. Birkaç kere de Abdülhak Hamid'in hemşiresi, şair Mahrinnissa Hanım'ın bu toplantıya katıldığını hatırlıyorum. Rahmetli ve o devrin güzel görünümlü kadın şairlerinden Şükûfe Nihal Hanım da Hâmid'in sohbetlerine katılanlar arasındaydı. Abdülhak Hâmid'in kadınlardan çok çektiği veya kadınların ondan

çok çektiği, her zaman söylenirdi!

Bunlar daha çok Hâmid'in evinde toplananların, dağılıştan sonra, merdivende veya tramvaya binip dönülürken konuşulan konulardandı. Denilebilir ki, Abdülhak Hâmid'in aşırı kadın tutkusu, yaşamı boyunca, hem saadetinin, hem felaketinin nedeni olmuştur. Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı "Makber" kitabı, Hamid'i yücelten bir eserdir. Kalpleri dağılayan bu eseri, bir kadın ilham etmiştir. Ne var ki, sefaletine de yine kadınlar neden olmuştur.

1908 Meşrutiyet inkılabından sonra Brüksel Elçiliği'ne gönderilen Hâmid bir gece kulübünde, masasına davet ettiği bir kadın yüzünden, hakarete uğramış, üzerinde Türk elçisi yazılı kartviziti yırtılarak suratına fırlatılmıştı. Kişisel zaafı yüzünden uğradığı bu hakaret, —Babıali tarafından— Hâmid'in görevinden azli ile sonuçlanmıştır. Büyük şairin bu tutumuna, akibetine, çok üzülen Tevfik Fikret'in bu üzüntülü durumu şu cümle ile açığa vurduğu söylenir:

— "Hükümet, Hâmid'i Brüksel'e sefaret yapsın diye gönderdi; rezalet yapsın diye değil!"

Bir müddet açıkta kalan Hâmid, daha sonra İspanya'ya elçi olarak gönderilmek istenir. Ne var ki, İspanya Hükümeti, Hariciye'nin danışma niteliğindeki yazısını cevaplamaz. Bunun Brüksel'de gece kulübündeki olayın duyulmasıyla ilgisi var mıdır? Bilemiyoruz.

Hâmid'in son yıllarda, yaş günleri büyük edebi topluluklarla kutlanır, bunun için —Galatasaray ve Feyzi-Âti gibi— büyük okulların salonları seçilirdi. 82. yaş günü için, sonradan adı Boğaziçi Lisesi'ne dönüştürülen, (Feyzi-Âti) salonunda yapılan törene, şık bir delikanlı gibi gelen Hâmid'e, şair Faruk Nafiz (Çamlıbel):

— "Üstad," demişti. "Bütün kadınlar, bu yaşınızda bile hâlâ sizden, âşıkane bir surette bahsediyorlar! Bunun sırrı nedir?" Hâmid, gülerek şu karşılığı vermişti:

— "İnanma! Beni bu vaziyete sokanlar, hep onlar değil mi?"

RÜYADAKİ KADIN

Abdülhak Hâmid'in kadınlarla ilgili maceraları ve onlara dair pek çok esprileri vardır. Londra'da Hariciye memuru olarak bulunduğu sıralarda, genç, güzel ve nüktedan bir kadınla tanışan Hâmid, aşkını bir türlü açmaya imkân bulamamış. Sonunda bu fırsatı, bir ziyafet sırasında yakalamış, karşılıklı espriler arasında:

— "Matmazel" demiş, "Bilir misiniz ki, dün gece sizi rüyamda gördüm!" Kadın hayretle Hâmid'in yüzüne bakarak ilgilenince, o rüyasını açıklamaya devam etmiş:

— "Evet, rüyamda bir prens oluyorum, sonra zengin oluyorum. Üstelik size âşık oluyorum!" Zarif kadın kıvrak bir kahkaha atarak:

— "Halbuki, uyanınca bunların hiçbirinin gerçek olmadığını hayretle gördünüz tabii" deyince, Hamid, şu karşılığı vermiş:

— "Evet matmazel, uyanınca yalnız prenslikle zenginliğimi bulamadım!"

İNGİLİZ KIZIYLA

Yıl 1894'tür. Osmanlı İmparatorluğu'nun Londra Büyük-elçisi, İtalyan kökenli, Rüstem Paşa'dır. Kendisi, Katolik olup, uzun süre devletimizi İtalya'da ve İngiltere'de temsil etmiştir. O yıllarda Abdülhak Hâmid Bey, elçilik müsteşa-

rıdır. Hâmid'in Yıldız Sarayı çevresiyle de iyi ilişkileri vardır. Arasına özel mektuplar göndermektedir.

Şairimiz diplomasi yaşamında etikete ve rahatına düşkündür. Bu açıdan Yıldız Sarayı'ndakileri etkilemek ister. Kendisine (sefir muavini) sıfatının verilmesini arzulamaktadır. Babıali tarafından Hâmid, hayranlık duyulan bir şairdir. Siyasi alanda ona elçi yardımcılığının verilmesinde hiçbir mahzur görülmez. Ne var ki, İtalyan kökenli elçimiz Rüstem Paşa, Hâmid'e böyle bir rütbe verilmesine karşıdır. Hariciye Nazın Sait Paşa'ya Fransızca olarak aşağıdaki gizli mektubu gönderir. 5 Eylül 1894 tarihli, dosya no'su 129 olan mektup şöyledir:

"...Abdülhak Hâmid, bütün yardımcılarım arasında. bana faydası en az olanıdır. Gözde bir şair ve edebiyat mensubu olduğu söylenirse de kesinlikle, işinin ehli değildir. Bu konuda yeteneği de yoktur. Kendisi de sık sık, büro işlerini sevmediğini söylemiştir. Öte yandan, şu sıralarda, Londra'da bir İngiliz kızı ile gayri meşru bir yaşam sürdürmektedir..."

Bu mektup üzerine konu yeniden gözden geçirilir. Rüstem Paşa, padişahın ve hâriciyenin gözde bir diplomatıdır. İtirazı Babıali tarafından kabul edilir. Abdülhak Hâmid'e verilmiş olan "sefir muavinliği" unvanı geri alınır.

Aşağıdaki olay ise, şairimizin yakın dostu Sami Paşazade Sezai Bey'den dinlenilmiştir.

Abdülhak Hâmid, eşi Fatma Hanım'ın hastalığı dolayısıyla şehbenderlik yaptığı Bombay'dan İstanbul'a dönerken eşini Beyrut'ta kaybetti. Bu felaket, edebiyatımıza Makber adlı şaheseri kazandırdı. Hâmid, karısının veremden yolda ölümüne o derece üzölmüşü ki, dostları, şairin bu büyük acıya dayanamayacağı kanısındaydılar!

Hâmid, İstanbul'a dönünce Hariciye Nezaretine bir dilekçe vererek, derin üzüntüsünün çalışmaya elverişli olmaması nedeniyle izin istedi. Hariciye'nin tüm mensupları şairin hayranlarıydı. Büyük şaire bir jest yapmayı kararlaştırdılar. Onu —yol parası ve ikamet tahsisatı vermek suretiyle— izinli olarak Paris'e gönderdiler.

Şairimizin çocukluğundan beri en yakın can dostu olan Sezai Bey, o günlerde Avrupa'dadır. Hâmid'in acısını dindirebilmek ve başsağlığı dilemek için, Paris'in yolunu tutar. Sezai Bey çok üzgündür. Hâmid'i teselli için nasıl söze başlayacaktır. Hâmid'le nasıl kucaklaşıp ağlayacaklardır. Hep kafası bunlarla doluyken, şairin otelini aramaya başlar.

Paris'incivcivli caddesi olan Şanzelize'de Hâmid'e benzer monoglu birinin karşıdan gelmekte olduğunu görür. Bir de ne görsün, karşıdan gelen Hâmid Bey'in kendisidir. Kolunda 20 yaşlarında, simsiyah, fakat vücudu manken gibi bir kız vardır. Burun buruna gelirler. Hâmid'i teselli için, yüreği üzüntülerle dolu olan Sezai Bey, bu manzara karşısında, şaşalar:

—"Aman Hâmid, bu ne hal?" der. Şairimiz üzüntülü bir sesle şöyle karşılık verir:

—"Sezai, biliyorsun ki teessürüm çok büyük! Matemde olduğumu herkese göstermek için bu zenci kızı buldum!."

3. HEM YARALAYAN HEM MUTLU EDEN KADIN

ABDÜLHAK Hâmid, Lahey elçiliğinden sonra Brüksel elçiliğine atandı. İki dönem sevgilisi, iki dönem nikâhlı karısı olan Lüsyen'i burada tanıdı. 18 yaşındaki güzel bir kıza, 60 yaşındaki ihtiyarlığa yaklaşmış kalbini kaptırdı. Belçikalı bu kız, o sıralarda bir gençle nişanlı imiş. Ama, Osmanlı elçiliğinde kâtip Mahmut Sabit Bey'le dolaşmış...

Söylentilere göre, Lüsyen, 9 gençle flört edermiş. Mahmut Sabit, Lüsyen'e, Sefir Abdülhak Hâmid'den bahsetmiş ve tanışmalarını sağlamış. Tanıştığı günden itibaren, şairimizin kalbine bir iksir gibi girmiş. Abdülhak Hâmid, bir konuşması sırasında, tüm mutluluğu onda bulduğunu söylemişti. İhtiyar âşık, onun için yazdığı şiirlerde de aynı duyguları ve Lüsyen'e olan sonsuz aşkını dile getirmişti.

Lüsyen Hanım, zeki bir kadındı. Onun Hâmid'e bağlılığı, ünlü bir kişi ile beraber yaşamak tutkusundan ileri geliyordu. Onun meclisinden, sohbetlerinden, çevresinden, ona gösterilen saygıdan, büyük mutluluk duyan Lüsyen, bu suretle yaşamının gıdasını sağlamış oluyordu. Hâmid de ona gerçekten âşıktı.

Aralarında 42 yaş gibi büyük fark olmasına rağmen, neşeli halleri, aşklarının ve sevgilerinin gücü, bu yaş farkını silip atmış gibiydi. Bu kanımız, yaşamlarının son yıllarındaki izlenimlerimizdendir.

Ancak, Hâmid'le Lüsyan ilişkisinin garipsenecek, hatta, ayıplanacak devrelerine de değinmek gerek. Hâmid'in evine devam ettiğimiz sırada işittiğimize göre, büyük şair, Lüsyan'le iki defa nikâhlanmış, iki nikâh arasında uzunca bir süre de onunla yaşamını sürdürmüştür. Hâmid'in Lüsyan'le olan iki evlilik arasındaki yaşamı, âdeta sefalet içinde geçmiş ve birçok dedikodulara neden olmuştur.

Hâmid, Lüsyan'le birlikte İstanbul'da yaşarken, evindeki sohbetlere dadanmış olan, yakışıklı bir İtalyan kontu vardır. Bunun zamanlı zamansız Hâmid'in evine girmesi ve Lüsyan'le ilişki kurması, İstanbul sosyetesinde büyük söylentilere ve skandallara sebep olmuştur. Lüsyan'ın, kalben ve şeklen Hâmid'e bağlılığı kalmak suretiyle, bir İtalyan kontu ile ilişki kurması Hâmid'i şaşırtmamıştır! Hatta Hâmid, kendine göre, bu duruma bir formül bulmuştur!

Lüsyan'ı, İtalyan âşıkı zengin Kont Soranzo ile evlendirmek ve onunla olan gizli ilişkilerini resmiyete dökmek! Ama, kendisi de onlarla birlikte bir çatı altında yaşamak arzusunu yenememiştir!

Pera Palas'ta eşini Kont Mişel Soranzo ile evlendiren Hâmid, bu evliliğin şahitliğini yapmış, gerdek gecesi de, onların odasının bitişiğindeki odada yatmıştır!

Ne var ki, ihtiyar âşık, bir türlü Lüsyan'den kendisini koparamamıştır. Kocasını Kont Mişel ile, İtalya'nın en büyük vapuru Semiramis ile Venedik'e gitmek üzere Galata rıhtımından ayrılırken, Hâmid'in mendil sallayarak

uğurlaması, çevresinde, çok garipsenmiştir!

Lüsyen'in hasretine dayanamayan şairimiz, sonraki yıllarda Venedik'e giderek, yanlarında misafirlik yapmış, onların da 1924 yılında İstanbul'a gelmelerini sağlayarak konuk etmiştir!

Şair ruhunun bu derece değişikliği, tabiat kurallarına, toplum yaşamındaki geleneklere elbette aykırıdır. Bu tutum, dâhi şair dediğimiz Hâmid'in çok zayıf bir yönünü gösterir.

İSMET PAŞA'DAN RİCA

Abdülhak Hâmid'in bu buhranlı yaşamı sırasında Viyana'ya gittiği, hatta parasız haline acındığından, bir müddet oradaki elçilik binamızda barındığı bilinmektedir. Fakat o günlerdeki Hâmid, daha doğrusu Lüsyen'siz Hâmid, şair Hâmid değildir. Belki insan Hâmid'dir fakat kendisine saygı gösterenlerin şair Hâmid'i değildir. Kalbinin her çarpması, ona, Lüsyen'i hatırlatır. Hâmid'e göre Lüsyen, zengin kontla evli kalsın fakat, kendisinin gözü önünde bulunsun!

Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanınca, İsmet Paşa Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Hariciye Vekili olur ve Lozan'a gönderilir. İsmet Paşa, Batılıların kurt politikacıları ile masada âdeta bir meydan savaşı vermek zorunluluğundadır. Bütün bunları hesaplayamayan, bizim âşık büyük şairimiz, Abdülhak Hâmid, Viyana'dan İsmet Paşa'ya garip bir mektup gönderir. Bu mektupta eski karısı — İtalyan kontu Soranzo ile evlendiği için kontes olan— Lüsyen'in, kocasına İtalyan Hükümeti tarafından verilecek bir görevle İstanbul'a gelmesi ihtimali belirtilmektedir. Abdülhak Hâmid, İsmet Paşa' dan şu ricada bulunur: Lozan Konferansı sırasında, herhalde İtalya devletinin Lozan'daki temsilcisi ile temaslari olacaktır. Bu temas sırasında,

Lüsyen'in kocası Soranzo'dan bahsedilerek, kendisine iltimas edilmesini ve böyle bir tayine yardımcı olması rica edilirse, Lüsyen Hanım, bu suretle İstanbul sosyetesine tekrar girecek ve Hâmid de sevgilisine kavuşacaktır!

İsmet Paşa, böyle bir mektubu okumak bile istemez. Kaşları çatılır ve cevap vermez.

Lüsyen'le Kont Soranzo'nun evliliği altı buçuk yıl sürmüştür. Lüsyen, Venedik'te, kayınpederinin sarayında yüz bulamaz. Kayınpeder, oğlunun bu tür evlenişinden hoşnut olmamıştır. Ne var ki, Lüsyen de Abdülhak Hâmid'i unutamamıştır. Gittiği günden itibaren ona mektuplar yazar. Fransızca olan bu mektuplar, daha sonra Hâmid'in bir jesti olarak yayınlanmıştır.

Lüsyen'ine kavuşan Hâmid, onunla eski aşıkâne hayatına devam eder. Vakta ki Hâmid'in milletvekili seçilmesi söz konusu olur, iki sevgili tekrar nikâhlarını tazelerler.

ATATÜRK VE LÜSYEN

Ankara'da (Türk Ocağı) binasındaki bir toplantıya gelen Atatürk, Abdülhak Hâmid'le Lüsyen'e rastlar. Hamdullah Suphi, Türk Ocağı'nın Genel Başkanı sıfatıyla Atatürk'ün yanında yer alır. Törenden sonra, özel sohbet başlar. Atatürk, Türk kadınlarının kültürünün yükseltilmesini, onlara erkeklerle eşitlik hakkı tanınmasını ve bu konuda çalışılmasını öğütlerken, Abdülhak Hâmid, Atatürk'e yanındaki Lüsyen'i göstererek:

"— Efendimiz Lüsyen cariyeniz, bu bakımdan Türk kadınlığının mükemmel bir örneğidir!" der. Hatta bu konularda kendisinden çok faydalanılacağını sözlerine ekler. Atatürk, bir İtalyanla maceralı, Lüsyen Hanım'ı, Abdülhak Hâmid'e göstererek şöyle cevap verir:

“— Beyefendi; bu mu Türk kadınlığının timsali olan kadın?.. Bu Hanım, Türk kadınlığına asla örnek olamaz!..”

Büyük şair, bu sert ve anlamı ağır olan sözlerden üzülür, ezik ve bitik bir durumda koltuğuna yığılıverir. Hamdullah Suphi, hemen Abdülhak Hâmid’in koluna girerek, şairi, salonun bitişiğindeki odaya götürür...

1937 Nisan’ının seması kaplı, hüzünlü bir gününde Abdülhak Hâmid’in cenazesi Zincirlikuyu Mezarlığı’na gömüldü. Şairimiz, bu mezarlığa gömülen ilk kişidir. Mezarlık Hâmid’in ölümüyle kamuya açıldı.

Hâmid’in kabri için güzel bir proje hazırlatıldı. Proje, Yüksek Mimar Arif Hikmet Bey tarafından yapıldı. 3 yıl sonra, bu mezara, —torununun eşi— ilk kadın heykeltıraşlarımızdan Sabiha Bengütaş tarafından yapılan Hâmid’in büstü eklendi.

Yazımızın sonuna gelince, şairimizin yaşamında sıcak bir kış güneşi olan Lüsyen Hanım’ın akıbetine de kısaca değinmeliyim:

Lüsyen Hanım, çok masraflı bir kadındı. Süsüne, giyimine düşkündü. Geçmişindeki yaşamını sürdürebilmesi için Hâmid’den kalan emekli aylığıyla geçinemezdi. Aldığı dul maaşına ilave olarak, İstanbul Belediyesi tarafından yaşamı boyunca maaş bağlandı. Bu ikili aylığın da yeterli olmaması üzerine, Abdülhak Hâmid’in anısına bir saygı eseri olmak üzere, kendisi Bursa’daki Çelikpalas’a müdür yardımcılığına atandı. Ne var ki, bu görevi beceremediğinden, aynı zamanda İstanbul’daki komşu ve arkadaşlarından uzakta yaşamaya alışamadığından, Bursa’dan İstanbul’a döndü.

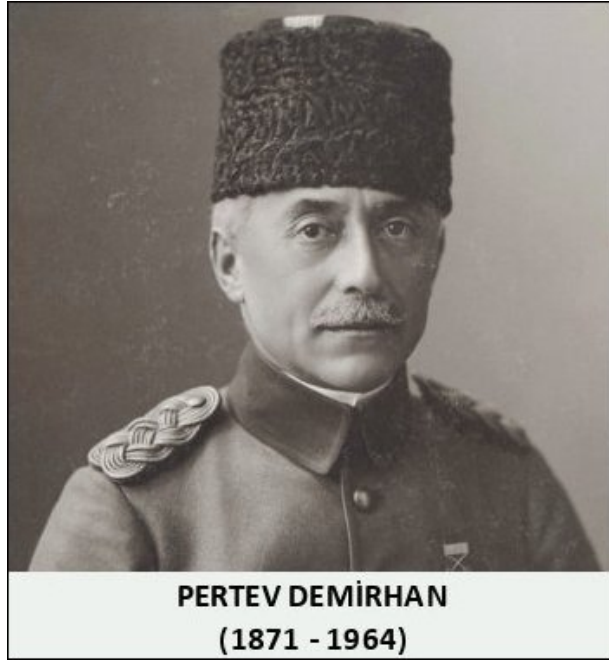
Lüsyen Hanım, Sıraserviler’de oturduğu apartmanda, 18 Temmuz 1966’da 73 yaşında öldü. Ölümünden sonra, kendisinin, Hâmid’in kabri içine konulmasını vasiyet etmişti.

Ama iki bakımdan bu arzu yerine getirilemedi.

Hâmid'in görkemli mezarının mermerlerinin kırılması mahzurlu görüldü. Bazıları da Lüsyen'in Müslüman olmadığından, bir Müslüman'ın yanına gömülmesinin caiz olmadığını söylediler. Oysa. Abdülhak Hâmid Bey, Lüsyen'in Müslümanlığı kabul ettiğini ve adını Nasip'e dönüştürdüğünü söylerdi. Büyük şairin büyük âşkı Lüsyen, sevgilisinin yanına gömülemedi.

TAHA TOROS

Milliyet Gazetesi, 12-14 Nisan 1987

ESKİ BİR HATIRA

Abdülhak Hâmidin mübarek nâşı Zincirlikuyu'da merkadine indirilmeden bir gün evvel zevcesi Bayan Lüsyen'i taziyeye gittim. Bitkin bir halde bir şezlong üzerinde uzanmış yatan Bayan Lüsyen büyük bir teessürle gözlerimin içine bakarak beni şu sözlerle karşıladı:

"Pertev Paşa, Pertev Paşa! Ahvale ne dersin!" Bu sözler bende eski bir hatırayı canlandırdı:

Büyükharb'in son iki senesinde Avusturya Macaristan imparatorunun karargâhında ordumuzun askerî murahhası idim. Mütarekeden sonra dahi bir sene kadar Viyana'da kalmağa mecbur oldum. O sırada Abdülhak Hâmid de zevcesi Bayan Lüsyen Viyana'da idi. Ona karşı candan bir hürmetim vardı. O da beni çok severdi. 1919 mayısının ortasına doğru bir gün onunla vatanın içinde bulunduğu perişan halden bahsederken kalbimiz için için ağlarken merhum bana:

"Pertev Paşa size birşey yazacağım „ dedi. Kendisine bir

defter takdim ettim. Mayısın onbeşinci günü defteri bana geri verdi; ilk sahifelerinde bana bir yadigâr olarak yazıp bıraktığı çok heyecanlı satırları, o çok yüksek adamın hatırasını tebcilen, buraya naklediyorum :

Pertev Paşa Pertev Paşa! Ahvale ne dersin?
Elbette bu mel'unlara sen lanet edersin!
Asker sıfatile hele mahkûmu kedersin:
Hangi vatanu, hangi hudud üzre gidersin?

Adaya sorarsak ne vatan kaldı ne serhad!
Pâmâli vahuş oldu o gülzarı muhalled!

Dağlar dereler ah ediyor hasretinizle,
Onlar ki taninsaz idiler nusretinizle.
Merdane olan himmetiniz, gayretinizle
Hicran ocağı oldu vatan hicretinizle!

Hüsrânınız ettiyse de âdanızı raksan,
Asla şerefü şanınıza gelmedi noksan!

Sîzlerdiniz İslâmî eden hıfzu sıyanet..
İslâmın içinde nebean etti ihanet!
Kimlerdir eden Mekkeyi yenbuu hiyanet,
Ya Beyti Hüdayı kime kim kıldı emanet?

Bilmem bu siyeh cilvei asara ne dersin,
Hempayı nasarâ olan ensara ne dersin?

Persan olurum ben bunu râşanü hirasın:
Bilmem ki nasıl dinine iman eder insan!
Eflâki de görsem diyorum hâk ile yeksan,
Dünyaya o gün belki gelir adl ile ihsan!

Bir gün gelir ancak gene iman ederiz biz,
Ettiklerine hasmı peşiman ederiz biz!

Avdetle o fitrî olan ahlâk ve fezail,
Ahfâd olur elbet gene ecdadına nail,
Türk ordusu namile çıkar, dâfii sâil,
Ağuşu vatandan gene bir mahşeri hâil!

Sen sağ ol emin ol ki o gün lâzım olursun!
En canlı cenahile onun âzim olursun!

Viyana, 15 Mayıs 1919
Abdülhak Hâmid
Muhibbi halisiniz

Hâmid Mütarekeden sonra birbirini takib eden felâketlerin en büyüğünü evvelden hissetmiş gibi bu satırları yazıp bana verdiğinin ertesi günü 16 mayısta Yunanlılar İzmir'i işgal etti. Bunu bir gün sonra, Viyana sefaretindeki ataşena valimiz Bay Kemal'le Stadtpark'ta dolaşırken onun bana uzattığı gayet kısa bir gazete telgrafından haber aldım. Birdenbire derin bir tessüre, fakat akabinde büyük bir tehevvue kapıldım. Adeta yüksek ve parkta dolaşanların nazarı dikkatini celbedecek bir sesle Bay Kemal'e şu sözleri söyledim:

«Yunanlılar İzmir'i işgal edebilir; fakat katiyen ve katiyen orada tutunamazlar. Şimdi olsa bile bir sene sonra, beş sene sonra, yirmi sene sonra orası gene Türklere geçer. Bunun böyle olacağı muhakkaktır.»

İstiklâl Harbimiz Abdülhak Hâmid'e ve bana hak verdi. Gazi Mustafa Kemal'in dehasile uyanan Türk milleti köpürdü ve içten, dıştan bütün düşmanlarına karşı koydu. O sırada başımdan geçen pek büyük bir aile felâketi benim hayatımı perişan ettiği için ben Hâmid'in arzu ettiği gibi «Türk ordusunun en canlı cenahile bizzat âzim olmak» şerefinden mahrum kaldım. Fakat başta gene Gazi Mustafa Kemal olmak üzere Millî Mücadeleye iştirak eden bütün silâh

arkadaşlarımız tek bir vücut imiş gibi ve büyük bir azim ve imanla ümid edilmeyecek kadar az zamanda İzmir'i geri aldı; yurdu, milleti kurtardı ve Türk'ün bugünkü vahdet ve kudretini temin etti.

PERTEV DEMİRHAN

General, Erzurum meb'usu
Ülkü, Sayı: 51, S. 228-229

EŞBER

İsmail Hâmi Daniřmend, Makber ve Tezer'den sonra Eşber'i de Türk harflerine çevirerek neşretti. Abdülhak Hâmidî unutturmamak ve hele genç nesle tanıtmak için, bu, çok yerinde bir himmet oldu.

Ben bu yazımda Eşber'in edebi bir incelemesini yapacak değilim. Edebiyat tarihine mal olan büyük eserlerin bir gazete sütununda mevzuunu tekrarlamak, hattâ karakterleri üzerinde tetkiklere dalmak, lüzumsuzdur. Bu, ancak, yepyeni bir tetkik eseri vücuda getirilince bir mâna

ifade eder, o zaman da, ya mecmuaların, yahut başlıbaşına bir tenkid eserinin - hani şöyle olgun ve dolgun bir kitabın-sayfaları bu işe daha elverişli düşer. Bunun için, ben, bu haftaki yazımda, yalnız Eşber tragediasının dünkü neslin, benim neslimin üzerindeki tesirlerini ve birkaç hatırasını canlandırmakla iktifa edeceğim.

Abdülhak Hâmid - O, bizim talebeliğimizde, gençliğimizde ne şâhâne bir kudret, âdetâ bir şiir ilâhı idi! Makber'in anladığımız mısraları kadar anlamadığımız mısraları karşısında, gözlerimiz bazan yaşlı, bazan hayret ve dehşetle dolu bir vecde daldık. Meselâ:

«Ölmekse garaz, garaz ne lâzım,
«Ölsün fakat etmesin teverrüm!

Beyti karşısında bizim için ölüm, dirim savaşının karşısında ne derin, ne ince, ne sonsuz bir felsefe taşırdı! Fakat bazan, Makber'in, anlamadan da hayran olduğumuz haşmetli hayalleri karşısında ürperirdik:

«Çıktım semavâta bâk-ber-ser, «İndim semâ vat ile beraber!

beytinde olduğu gibi..

Gelelim Eşber'e... İşte Hâmidin bu meşhur manzum faciası da bundan otuz, kırk sene evvel bütün edebiyat, meraklısı bir neslin mânevi gıdası gibi bir şeydi. Mektepte ilkönce edebiyat antolojilerinde parçalarını okur, hocalarımızdan izahlarını dinler, sonra bütün «seri baştacı eder, günlerce, haftalarca, aylarca elimizin altından ayırmazdık.

Gerçekten bu facianın ne yüksek hayat ve vatan dersleri

veren sayfaları vardı. Sadece, âşıkı İskendere kavuşmak için müstevliye teslim olmağı cana minnet bilen ve Kışmır Meliki olan kardeşi Eşber'i bu vatansızlığa teşvik eden Sumru'ya karşı içimizde uyanan nefret hisleri bunu ispata yeterdi. Hele:

«Namusumu böyle mahve müştak,
«Kimdir bu kadın? Nedir bu kaltak?

isyan ve tehevvrü karşısında biz de hırsımızdan köpürür,

«Var, gez kayalarda, dağda, kırdı,
«Düş bir çukura, geber, kakırdı!

Tehdid ve lanetini okurken, tıpkı Eşber gibi, biz de, yumruklarımızı Sumru'nun hayaline çevirirdik. Böylece Hâmidi okurken Sumru'yu kaç kere biz de hançerlemiştik! O zamanlar da, gençliğin gazabı, yalnız vatan haini Sumru'ları öldürürdü. Ne masum ve ne meşru katillik!

1908 den sonra Eşber'in temsilini de görmüştük. Silven'in şakird-i marifeti Bürhaneddin, Raşid Rıza da beraber mi idi, iyi hatırlıyamıyorum - Bu faciayı Şehzadebaşında Ferah tiyatrosunda oynamakta idi. Bir keresinde ben de seyrine gitmişim. Ne temsil, yarabbi! Son tablo hiç gözümün önünden gitmez.

Şehri Pençap, kulis aralarında yakılan mehtaplar alev alev tutuşmuş. Gürültüler, patırdılar, haykırmalar, silâh sesleri! Derken, sağ kulisten bir kira beygirinin üstünde İskender sahneye çıkıyor. Arkasında ümerasından birkaçı! İskenderi oynayan, Atıf isminde bir genç aktördür.. Şimdi nerededir? Ne olmuştur? bilmiyorum. Atıf'ın boyu yüksek; beygirin üstünde dimdik duruyor ve başı, sahnenin tavanına değiyor. Boyalı dekorlar gibi bu manzara da görülecek şey! İskender, kendisine Sumru kadar âşık olan Rokzan'ı,

Dâra'nın kızını bu tabloda atının ayakları altında çiğniyor.

Sonra, son tablo! Eşber'in sağ olarak İskendere teslim etmemek için hançerleyip kale burcuna astığı Sumru sözde havada sallanmaktadır. Arkadan, herhalde bir merdivenin tepesine çıkmış olan Sumru'nun yalnız kafası görünmekte! Derken işte bu tablonun ilk meşhur mısraı: «Kimdir bu kadın ki bunda maslûp! Arkasından Eşber'in ilk acı istihzalı cevabı:

«İşte o kadındı sizce matlûp!

Vesaire...

Eşber'in bu defa yeniden basılması bende gençliğime âit bütün bu hatıraları canlandırdı ve içimden ah çekerek «o gençlik geri gelse idi de, ziyanı yok, yine Eşber'i o zavallı temsilinde görse idim!» demekten kendimi alamadım. Şimdi mütekâmil bir sahneye kavuştuğumuzu iddia ediyoruz amma bir Eşber oynamağı düşünen kim?

Bürhaneddin bir zamanlar hiç değilse bir Hâmidin bir kıymet olduğunu düşünmüştü. Amma o zamanki vasıtalarla, bilhassa para, malzeme ve artist noksanlığı ile daha fazlasını yapabilir mi idi? Hiç sanmıyorum. Bunun için, bugün geçmişteki o gülünç Eşber temsilini bile geçen yıllarımın arkasında tatlı bir hatıra olarak saklamaktayım. Bilmem ki Hâmidi sevenler ve o temsilleri hatırlıyanlar arasında benim gibi hissedener az mıdır?

HALİT FAHRİ OZANSOY

Taha Toros Arşivi, 001506720006

HÂMİD'İN HAYATI

Bir hafta önce, hayat denilen alın yazısının bitim noktasını koyup bizimkinden başka bir diyara göçen büyük şair Abdülhak Hâmid'in şahsında, kendisile beraber, ömrü bir asra varan bir devir de yıkılmış, göçmüş bulunuyor.

Bundan 98 sene önce doğuşuna tarih olan bu devre, Tanzimat'tır. Şarktan yüz çevirip garbe yükselmek hareketi olan Tanzimat, kanmamış Osmanlı Devletinin yıkılmasını önlemek ve payandalamak için Reşit Paşa'nın bulduğu bir siyasî tedbir şeklinde başlamıştı. Tanzimat'ın ilânından sonra 19 yıl yaşamış, fakat muhtelif fasılalarla altı defalık iktidar mevkiinde ancak altı buçuk sene kadar bulunabilmiş olan Reşit Paşa'nın canlı eser olarak bıraktıkları arasında siyasette Âlî ve Fuat Paşaları, fikir ve edebiyat alanında ise Şinasi'yi zikredebiliriz.

Yandan ayrılmış saçları, uçları kesilmiş bıyıkları, traşlı yüzü, yüksek kolalı yakası ve dik duruşile, fakat yalnız bu kadarla değil, kafasının içile de şark kültüründen yakasını kurtarmamış olan Şinasi, böyle olanların bizde ilki sayılabilir.

Namık Kemal, Recai Zade Ekrem ve en küçükleri olan
Şinasi, Sami Paşa Zade Sezai gibi Abdülhak Hâmid de
Şinasi'yi bu yeni fikir ve edebiyat kafilesinin önderi bilmıştı.

Senin ey sakı marifet saye
Bağlar çıktı berk-ü bârından

Nevbenev câme ettiler ilbas
Şir-ü inşaya çok mukallidler:

Sen fakat eyledindi vazı esas
Geldi senden vucude nîûcidler.

Öyle bir mekteb eyledin bünyad
Çıkdı tilmizler bütün ustad

1884 nisanının 15 inde söylediği bu sözlerle hayatının son
demine kadar süren hükümleri arasında Abdülhak Hamid
hiç bir değişiklik yapmadı. Daima, Şinasi'ye hitap ederek :

İki efrıştedir cenah küşa
Ciheteynin Kemâl ile Ekrem.

Bahsederken Kemal-ü Ekrem'den
Onutulmaz biri Sezaîdır.

kanaatini tekrarladı.

Edebiyyat, o dem mezâristan
Anı sen eyledin baharistan

demekten vaz geçmedi.

Netekim bir mektubundaki şu sözlerde aynı bağlılığı
göstermek bakımından mühimdir:

«Hayali ebediyet temessül ve karşımda Kemal ile Ekrem ve Sezaiden ibaret bir sima teşekkül ederek muhit olduğu marifet ve hakikat kâinatına müteveccihen nefsimi rehayabı irtika buldum. Ne büyük mazhariyet!....»

İşte başta Şinasi olmak üzere Kemal, Ekrem, Sezai ve Abdülhak Hamid'den mürekkep olan bu edebiyat burcunun, son ve en parlak yıldızı söndü. Zaman içinde bizden çok uzakta kalan yüksek varlıkların, biz şimdi, yokluk denen boşlukta uzayıp koşan ışıklarını görüyor ve onları rasat etmeğe çalışıyoruz.

Tefekkür aynı duadır mükemmel-û meşru

diye Abdülhak Hâmid'i, bu gece

Gecelerden siyahdır bahtın

demekten vaz geçirecek bir samimiyet ve hararetle yad ediyor, hatırasını yaşayıp yaşıyor, bir kelime ile onu düşünüyoruz. Bu düşünüşte Arziler'inde bile semavi olan büyük şairle beraber yükseliyor, parlıyor, yanıyor ve güneşleşiyoruz. Büyüklere yaklaşmak, birazda büyüklüğe yaklaşmak değil midir?

Bu kadar yükselmek yeter. İnelim, bugün varlığını ceste ceste kendine kalbetmeğe başlayan toprağın üstünde aziz şairi, Abdülhak Hamid'i bulmaya çalışalım:

Onu yer yüzünde bulabilmek için evvelâ doğmadan önceki hayatından başlamalıyız. İnsanların pek çoğuna şu ve bu bakımdan hasis davranan tabiat, bu mahlûkunu daha dünyaya gelmezden evvel zengin imkânlarla bezemiştir. 86 yıl ona hizmet eden uzviyeti olduğu kadar aynı yaş olgunluğunu gösteren maneviyetinde de Hamid, atalarına çok şey borçludur. Nev'in hafızası demek olan atavizm,

Hâmid'den hemen hemen hiçbir varını esirgememiştir.

Ailesi, her ferdi nesilden nesile geçecek kıymette iz bırakabilmiş bir soy silsilesidir. Hâmid'in babası Hayrullah Efendi, ilim ve irfan sahibi bir adamdı. Tanzimat devrinin Reşit Paşa tarafından kuruluşile başlanan kültür hareketlerinde Hayrullah Efendi, ilk safda çalışanlardandır. Maarif Müsteşarlığı, Nazır vekilliği, Tıbbiye Nazırlığı, Meclisi Valâ azalığı, Encümeni Daniş ikinci reisliği, elçilik gibi vazifelerde bulunuşu; büyük Osmanlı tarihi, tıbbıa dair tercümeler, az, fakat öz sözlü şiirleri kendisinin şahsiyeti hakkında bize bir fikir verebilir.

Hayrullah Efendi'nin babası, yani Abdülhak Hâmid'in büyük babası Abdülhak Molla da mühim bir adamdı. Abdülhak Molla, Sultan Mahmud devrinin yüksek şahsiyetlerinden biri idi. Hekimbaşılık etmiş, reisiulemalık rütbesini kazanmıştır. Âlim, zarif, şair ve nüktedandı. Abdülhak Molla'nın kardeşi Behçet Efendi hekimbaşı olduğu gibi anasının babası da Hayrullah Efendi de hekimbaşılık makamına yükselmişti

Dedesı ulemadandı, Divanı hümayun hocalarından Mehmet Emin Şükûhi Efendidir. Bu geniş akraba zümresinin malûm olan ilk ceddinin kabri eyice uzaktadır. Mısır'da bu zatın ismi «Abdülhak Sünbatı» olup rütbesi ziyaretgâh ve kendisi oraca veliyullah sayılmış.

Hâmid'in ailesi içinde dikkate ve hürmete değer kadınlardan biri, şairin büyük annesi, yani Abdülhak Molla'nın refikasıdır. O devrin en kibar ve yetişkin ailelerinden birine mensup olan bu hanımefendi, saydığımız erkekler kadar Hâmid'in doğmadan önceki hayatında müessir olmuştur.

Bununla beraber kendisine doğrudan doğruya varlığından varlık vermiş olan kadın, hiç şüphesiz annesidir. Hâmid'in, Sahra'sında tasvir ettiği serbest hayat içinde doğmuş,

Çamlıca'da köşk komşuları Kazasker Ferid Efendi'nin evinde doğmuş büyümüş olan bu (Münteha) adlı kız esircilere satılıp İstanbul'a geldikten sonra Hayrullah Efendinin kalbini esir edecek ve onu satın alacak kadar bedence ve ruhça muvaffakiyet göstermiştir. Şair Valdem'de annesile babasının neseblerini şöyle anlatıyor:

Birinin nam-ü şanı bir tarih
Birinin hanedanı efsane.
Oğlunun nesli pür fer-ü ziver
Ufku bir harîkî dûrûdûr.
Kızın ecdadı hak-ü hâkister
Karlar altında bir şebi medfun.
O oğul validem o kız da ninem,
Birinin aslı bir geniş mazi
Birinin aslı bir büyük nisyan.

Sevgilisine Makber gibi bir mezar inşa ve inşad eden şairimiz, anasının da çehresini bu renkli satırlarla hayalimize çizmişti:

Validem ümmiyeydi, ümmiyenin
Var idi ezberimde bir çok ilm
Konuşurken siyakı hâle göre
Öyle eş'ar okurdu mürtecilen
Ki sedasındaki halâvet ile
Tarzı takriri dilpezirenden
Sanki bir kat daha olurdu melih
«Neme lâzım benim o goncei ter
Bana gönlümdeki bahar yeter. »
Gibi eş'ar ile terennüm eder.

İşte, Makber ile Türk edebiyatında büyük bir mimar ve Valdem'inde şiir içinde ressam bir sanatkâr olan Abdülhak Hâmid'in annesi: ümmî, fakat ârif bir kadın.

Hâmid, bu ana ile biraz önce anlattığımız gibi Hayrullah Efendi'nin izdivacından, yani maddî ve manevî imtizaçtan hasıl olmuştur. 1851 şubatının beşinci günü, uzunluğunu ölçmek mümkün olmayan irsî ve neslî hayatının bir dönüm noktası ve 86 yıllık ferdî hayatının başıdır. Çünkü o gün, Abdülhak Hâmid, küçük varlığından beraber getirdiği büyük kuvvetleri içinde saklayarak, kalabalık bir aile muhitinde büyüyor.

Devrinin pek çok büyük adamlarının devam ettiği hekim başı ailesi, uçmadan duramayan bu mahlûkun yuvasıdır. Daha dört, beş yaşında iken o zamanın şeyhülislâmı Saadettin Efendi'ye kadar bir çok kıymetli insanların kolları arasında ve kucaklarında haşarı bir toğan yavrusu gibi sekip duruyor.

O devre göre bir çok yüksek şahsiyetleri gören ve tanıyan bu büyük çocuk, gönderildiği bir mahalle mektebi ile bilâhara midillisine binerek gittiği Hisar rüştiyesinden bir türlü haz edemedi. Bir mektebi edeb gibi olan evinde büyük insanlara muhatap olan Abdülhak Hâmid, oradaki hocalarını çok küçük görmüş olsa gerek. Hatıratında bu mekteblerden memnun kalmadığını açıkça söyler.

Bundan sonra tedrisat, o zamanın usulünce arabcayı esas aldığı için Hâmid; emsele, bina ve maksud okumaya başlıyor. Muallimi Evliya Hoca ismindeki bir sarıklıdır. Bu Evliya hocanın da Hâmid'e muallimlik etmesinden başka kerametini bilmiyoruz.

Daha sonra Hâmid, meşhur Hoca Tahsin Efendi'nin talebesi oluyor. Tahsin hoca, nev'î şahsına münhasır, asrını aşmış bir adamdı. Edebiyatla, ruhiyatla, felekiyatla uğraşıyor, katı düşünceli ve tok sözlü olgun bir zekâ idi. Bizde ilk defa (psiholoji) adile ruhiyat kitabı yazan odur. İşte Abdülhak Hâmid daha pek küçük yaşta bu zatın - kendi tabirile

(telami- zeî na mevsim) inden oluyor.

Hâmid, adım daima hürmetle yad ettiği hocasının verdiği klâsik derslerden daha çok onun dersi arasında okuduğu şiirlerden zevk ve lezzet aldığını söyler. Hâmid, sünnet oluyor ve on yaşında iken ağabeyi Nasuhi Bey ve Hoca Tahsin Efendi ile beraber Paris seyahatleri takarür ediyor. Deniz yolunda dehşetli bir fırtınaya tutuluyor. Hâmid, gökle deniz, bu iki sonsuzluk arasında İstanbul'da bıraktığı sevgililerini düşünmekte... Hatıratında diyor ki:

«Bulutların, dalgaların arasında onların hayallerini görüyor, uçan martılardan hal ve hatırlarını sormak istiyordum. Gözlerimden yaş gelmiyor, fakat düşüncem ağlıyordu ve galiba kendimde farkına varmıyarak şairliğe hazırlanıyordum.»

Roma'ya uğruyorlar, bir ay kadar kalıyorlar ve Hâmid oradan pek hasretli ayrılıyor. Nihayet Paris'e geliyor ve (Ecole Nationale) e yatılı talebe yazdırılıyor. Bu başıboş çocuk, mektebin askerî inzibatına tahammül edemiyor, gece talebeliğini sevmiyor, hattâ bir iki defa kendini pencereden atmaya kalkarak bu sıkı ve kayıtlı kuyutlu yaşayıştan ölümlle kurtulmak istiyor. Talebeliğini nihariye çeviriyorlar. Bu defa da yatı talebeliğini arıyor. Büyük bir ruh taşımak, çocukluğunda bile ne güç!...

Hâmid, Paris'te mücerret bir halde, basit bir çocuk gibi yaşamadı. İstanbul'da olduğu gibi orada da en yüksek mahfeller ve şahsiyetlerle temas etti. Sefir Paşa her pazar onu alır, gezdirirdi. Ağabeği onu en lüks lokantalara, en güzel okullara götürürdü. Babası Paris'e vazife ile geldiği zaman temas sahası büsbütün genişledi. Muhtelif vesilelerle akranı olan, olmayan erkek, kadın, büyük ve küçükler arasında bulunuyordu. Omnibüsde göz aşinalığı hasıl olan mini mini bir yaşıtıyla sonraları sırdaş bile

olmuştı.

Hâmid, yalnız böyle şahsî tanışmalarla kalmamıştı. Şehrin ehemmiyetli binalarını, müzelerini, âbidelerini geziyor ve görüyordu. Bu itibarla onun devam ettiği hakikî mekteb, Ekol National değil, çocuğıle büyüğıle, binaları, caddeleri, heykelleri, köprüleri ve tiyatrolarile bütün Paris'ti. Bunu anlayan babası, oğlunun bir buçuk senelik tahsilini yeter görmüş olacak ki Hâm'id'i mektepten aldı.

Paris'te Hâmid'e yakından tesiri bakımından biraderi Nasuhi Beyi tanımalıyız. Sarığıle hoca, kılıcı ile erkânıharp, külâhile derviş, kalemile şair, fakat bütün bu ayrı manzaralar altında daima her bir mütefekkir olan Nasuhi Beyi Hâmid şöyle anlatır:

«Bir Fransız felezofundan ders aldığı için hem alafranga bir felsefe saz, hem de tarikati nazeninde bir ehli niyaz idi.»

Bu geniş düşünceli ağabeyin Hâmid üzerinde ahlâk ve itikat sahasında derin izler bıraktığı şüphesizdir. Paris'ten Viyana'ya oradan İstanbul'a dönen Hâmid, hatıratında diyor ki:

«Ben, iki sene zarfında artık büyük adam olmuştum. Büyük penbe yalı, muazzam divanhaneleri, salonlar, odalar, bahçedeki sedler, havuzlar hep küçülmüş, validemden başlayarak evde her kim varsa boyları kısalmış, dadımın vesair cariyelerin yüzleri buruşmuş görünüyordu.»

Hâmid'in yaptığı mukayese evi ve evindeki insanlar için değil, asıl Paris'le İstanbul'un çehresi için doğru ve yerinde idi.

Fransızcayı Paris'te elde etmiş olan Hâmid, koleje giderek İngilizceyi de öğrenmeğe başlamıştı. Hoca Bahattin

Efendiden de Arapça ve farscaya devam ediyordu. On üç yaşında iken tercüme odasına hülefa oldu. Bir sene de böyle geçtikten sonra Tahran'a elçi olan babasile beraber İran'a gitti. Oradan farisiyi konuşmaya başladıktan sonra Sâdi, Kaâni, Şevketi Buharî, Hafız onun ruhunda şiir ihtiyacına enis oldular. İlk zevk aldığı edebî mütaleaları fars eserlerindedir. Bizimkileri daha sonra öğrenmiştir.

Üç dört sene orada kalan Hâmid, babasının birdenbire vefatı üzerine on dokuz yaşlarında İstanbul'a dönüyor. Maliye, Şûrayı Devlet ve sadarette kalem efendisi oluyor. Bir sene sonra Piri Zade ailesinden Fatma Hanımla evleniyor. Macerai aşk bu senelerin mevlûdudur.

Hâmid'i yirmi beş yaşında Paris sefareti ikinci kâtibi görüyoruz. İki buçuk sene sonra Nesteren yüzünden memuriyeti ilga edilerek açıkta bırakılıyor. Golos şehbenderi oluyor, oradan Poti'ye naklediliyor, oradan Bombay'a gidiyor. Üç sene kadar kaldığı Bombay'dan hasta refikasını İstanbul'a getirirken genç kadıncağz yolda vefat ediyor ve Hâmid, onu Birut'da defnediyor.

O, Londra'ya gitmek istiyordu. Bu tarihlerde en büyük emeli buydu. Nihayet 35 yaşında iken Londra Sefareti başkâtibliğine tayin edildi. Orada, Fatma Hamm'ın vefatından beş sene sonra da bir İngiliz bayanile evleniyor, ve onunla da 21 sene yaşıyor, o da ölüyor.

Meşrutiyet, Abdülhak Hâmid'i Londra Sefareti müsteşarı olarak bulmuştu. Brüksel sefiri yaptılar. Kendisine teklif edilen Maarif Nazırlığını kabul etmedi. Sefaretten tekaüt oldu ve âyan meclisine âza tayin edildi. Mütareke devrinin bir kısmında hayatının hiç bir anında görmediği büyük sıkıntıları çeken ihtiyar şaire cumhuriyet himaye kanadını açmakta bir an tereddüt etmedi. Şehri kendisine lâkayt

kalmadı. Şu kadar söyliyelim ki Abdülhak Hâmid, vefat ettiği zaman Cumhuriyet Halk Parti'sinin bir mebusu olarak Büyük Millet Meclisi'nin üç devrelik bir âzası idi.

Bilmem bu izahlarla sizi çok yordum mu? Ne yapayım, 86 yılın hikâyesini bundan daha kısa anlatabilir miydim: doğdu, yaşadı, ve öldü diyerek. Bu doğru olurdu. Fakat aynı kısa hikâye, her insan için bundan başka mıdır? Halbuki Abdülhak Hâmid, her insan gibi yaşamadı ve ölmedi. Onun umumiyetten farklı noktaları, yüksekliklerine tekabül eder derinlikleri vardı. Onun ruhunun sathı, arzın kabuğu gibi iniş çıkışlar, irtifalar ve inhitatlarla örtülü idi.

Bu çokluklar, değişiklikler ve tezatlar içinde, tıpkı arzın merkezinde kaynayan ve kaynamakta devam eden ateşli tarafı gibi onun ruhunun da sabit ve yanmağa sebat eden cihetini aramaya başlayalım.

Her insan gibi onun benliğini de aramaya çıkarken ilk düşünceğimiz nokta şu olmalıdır: beşerin ruhunu boş bir yazı tahtası veya çamurdan bir heykel şeklinde görüp hariçten gelen intihaların oraya çarpmasile ruhların şekil aldığına inanmak.

Eğer buna inanılırsa, beraber seyahate çıkan veya aynı muhitte yaşamış olanların ufaktefek ayrılıklarla aynı insanlar olacağını kabul etmek icabeder. Halbuki aynı dış sebepler, ruhlarda büsbütün başka neticeler doğurur. O halde her ruhun kendine göre bir mukadderi bir alın yazısı vardır.

Beni çeken ve ısıtan bir şey, başka birini itebilir ve üşütebilir. İşte ruhlarımızda böyle çeken ve iten ve bunları benimseyen bir taraf bulunuyor demektir. Bu gizli nokta,

bizim öz benliğimizdir. Aceba Abdülhak Hâmid'in ruhunda bu sabit nokta, bu öz benlik ne idi?

Şu konuşmayı dinleyiniz:

Lüsyen Abdülhak Hâmid:

— Beyfendi'de daima bir secret, bir sır vardır. Gizli bir nokta vardır ki o bilinmez, içinde saklıdır. Bana karşı bile o vardır, öyle değilmi Beyefendi? Üstad gülerek

— Hayır, hayır...

— Fakat öyle demeyin Beyefendi... Benden sakladığınız bir şey yok mudur? Ben anlayamadıktan sonra kimse anlayamaz. İçinizde benim bilemediğim bir sır vardır. Bu hakikat değil midir? Üstat cevap verir, daha doğrusu cevap vermiyor:

— Eh., öyledir, doğru olabilir, diyor.

Abdülhak Hâmid, son zamanlarının en mahremi olan bir insanla konuşurken bile bu sırrı ele vermekten sakınmıştır. Fakat ne olursa olsun biz, ümitsizliğe düşmeden bu gizli noktayı el yordamile aramaya devam edeceğiz.

Düşünce ve hareketlerindeki tezatları eriten tarafa doğru ineceğiz. Çünkü bu mihrak noktasında onun öz benliğine dokunmak mümkün olacak.

Kendinin de hatıratında itiraf ettiği gibi çocukluğunda pek inatçı olan şair, bizce büyüdüğü zaman da bir noktada sabit kalabilmiştir. «İnad ki makul olunca ismi sebat olur.» diyen Hâmid'in benliğinde bu itibarla, belki şuurunun altında işleyen kuvvetli bir inhimak, değişmez bir temayül vardır: o da hayata ve güzelliğe karşı duyduğu ihtirastır.

Hâmid, güzelliğın arkasında koşmaktan ve koşarken kan ter içinde kalsa bile hayattan zevk almak ve zevk alamadığı zamanlarda bile yaşamaktan bir an vaz geçmedi. Yüksek kıymetler içerisinde hakikati daima şüphe ile gördü, hayra takdirle seyirci kaldı, fakat tabiatı, tabiat içinde insanı ve insanlar arasında kendisini daima sevdi ve bunlardan hiç ayrılmaksızın ömür sürdü.

Ölüm, irade, Allah, gibi büyük meselelerde Hâmid büyük bir şüpheci: bir septik kaldı; bunun için... Namık Kemal'e hakkında miskin dedirtecek kadar hareketsiz ve faaliyete geçmiyen bir lâkayt göründü, bunun için... hürriyeti, vatani, insanı ve tabiatı bütün mukaddeslerini hayata bağılıyarak ve ona irca ederek sevdi ve bu sevgisini eserleriyle yarattı, bunun için...

Hayata çok bağılı olan şair, onu daima güzel buldu, her şeklinde, en müşteki anlarında bile hayatı güzel gördü ve ölümün çirkin olmasına rağmen hayatla alâkası bakımından düşündü ve yazdı.

Bir gün bana demişti ki:

— Ölümden korkmuyorum, fakat iğreniyorum. Ne yapalım ki hayata bir münteha olduğı için ölünceye kadar onu düşünmeğe mecburuz.

Doğru söylüyordu, ölümü düşünebilmek bile hayatın mevcudiyetine bir delildir. Yaşamak, her şeye rağmen yaşamak. Hâmid'in hayatı ve şuuru bu idi.

Birgün Süleyman Nazif, malûm mübalâgasile üstada lâyemut oluşundan, kendisine ölümünden sonra ebedi bir hayat mevut bulunduğundan, şairi âzamin ilelebet hatıraî enamda var olacağından bahsettiğı zaman Hâmid, bu fâni hayatın bir dakikasını o ebedi hayatın hepsine birden

değişmeyeceğini ifade etmişti.

Bu hayat aşkı, onu büyük bir egoist yapmıştı. Belki bu dahiyane hodbinlik hayatını uzatmış, fakat hayatı uzadıkça hodbinliği artmıştı. Bu hali çocukluğunda başlar. Nefsine itimadı buradan gelir. Kuvveti burada kaynağını bulur. Şairliği buradan çıkıp taşar.

«Temeddühe hamledilse de ikrar edeceğim ki ben her şeyi kendi kendime, hattâ kendi nefsimde öğreneceğime bile mutakit bulunuyordum. Mutekidi ilhamı semavî ve nihayet derecede hassas ve hususile sevdavl idim.»

Tahmin buyurunuz ki bu sözler Abdülhak Hâmid'indir.

Onun diplomat, ince, zarif, kibar, çok zamanlar sakit, daima etikete riayetli oluşu, ruhunun iki ayağı üstüne dikilip şahlanmış tarafına giydirilmiş parlak bir üniform, şık bir fırağı. Hâmid'in bir çok değişmelerine rağmen batnında daima aynı kalan bir tarafı olduğunu Nazife'ye yazdığı mukaddemenin şu satırlarında da görebiliriz:

“Birde nasıl diyeyim?.. görüyorum ki bundan kırk sene evvel ben neler düşünüyorsam halâ o düşünceler içinde imişim: eski hava ve heves baki, hamiyet ve hamaset baki, eski istidat ile bugünkü inhitat, tevemane bir mahremiyetle bir noktada mülâki ve baki. Kusur çok, sukut yok.”

Hâmid, hiçbir zaman düşünmedi, ihtiyarlık bile onu öne doğru değil arkaya doğru eğdi. Geçen seneki Dil Kurultayında, Türk Milleti'ne getirdiği saadete minnettar, memlekette yaptığı büyük inkılâplara hayran ve yüce varlığına ve şahsına her zaman hürmetkâr olduğu büyük şefimiz Atatürk'ün huzurundaki müeddeb ve kibar oturuşu, şimdi gibi gözümün önünde.

Abdülhak Hâmid, Atatürk'ün yüksek şahsında ve onun yarattığı cumuriyet devrinin ruhunda en aziz ideallerinin tahakkukunu görmüştü ve bunu her zaman imtinanla söylerdi. Cahil, softa, miskin tekyenişin ve hunhâr müstebide karşı duyduğu kini ancak cumuriyet devrinde teskin edebilmişti.

Yarım asırdan fazla bir zaman önce yazdığı 'Bir va'ize bir mev'ize' de söylediği, hattâ haykırdığı şu ateşli sözlere bakın:

Ey beşer çehreli hayvan, heyhat
İlm-ü irfân ile dir zevki hayat
Onu hiç kullanamazsan, nâdân
Neye vermiş sana nutku yezdan?
Neye geldin bu cehâna söyle
Düşünüb durmak için mi böyle?
Kimseye faiden olmaz şunda
Ya niçin mâiden olsun bunda?
Maksadın görmedeyim azm-i cenan,
Ya niçin eylemedin terki cehan?
Vatan-ü milleti bilmem dersin.
Ya niçin kendine âdem dersin.
Halk için hubb-ü vatan imandan,
Sence ser'î mi değil hubb-ü vatan.
Neye dersin o diğer mânâdır?
Yani mazmunu vatan ukbâdır:
Vatanı zâhiri sevmezsen sen
Ne demek hubbu mahall-ü mesken?
Bunda her şeyi desem şayandır
Yaradan haksâ yapan insandır..
Medeniyyet ne diyorsun bilmem,
Medeniyyet yaşamaktır, sersem!..

Bu okuduğum mısralarda feci vaziyette bulunan muhatap, softa idi. Şimdi dervişe hücum ediyor:

Dinle gel ey rehrevi gaflet refik
Şimdi temeddün yolu eslem tarik
Bilki inadındaki israra hep
Alemi seyretmediğindir sebab.
Ferdi kıyas eyler isen devlete
Söylediğim aid olur millete.
Milleti teşkil kılan ferddir.
Merd ise o kavmi dahi merddir.
Faidesiz yolda olursa musirr
Hem mutazarrırdır o hem bir muzir.
Tekyede can atmadasın hizmete
Var mı bunun menfaati ümmete
Kendin için var diyelim menfaat
Milletine etmemiş hiç merhamet.
Memlekete savlet ederse adüv
Def'ine kâfii mi olur hay-ü hüy
Hizmet ise, milletine hizmet et!..
Şeyhine de söyle, bunu himmet et.
İşte bu yol hem sana gayet müfid
Hem de vatan senden olur müstefid
Cayi karar eylediğin tekyegâh
Hayrin için sandın ise vah, vah...
Söylediğim hayrin içindir heman
Bunda delilim benim ancak zaman.

Rize'de iken 1297 de yazdığı ve sansürün en güzel yerlerini çıkardığı bu uzun manzumeden dört sene önce kaleme aldığı Liberte isimli haile ise istibdat faciasını tasvir eden bir eserdir. Yazılış tarihi olan 1293, hepimizin hayalinde imparatorluk tarihinin en karanlık bir devresinin perdesini açar. Bu trajidideki şahıslar, remzidir ve fransızcalarile sahneye çıkarlar. Liberte sarayda bir kız; Nasyon: Liberte'ye aşık bir genç; Liberal: Mithat Paşa'yı temsil etmek suretile başvekil; Hen entrik: hükümdarın nedimlerinden bir papas; Trahizon ile Entere: saray müşürleri; İnyorans, Ambisyon: bir prens, bir şehzade,

Pres: matbuat bir sersem, ve bunların hepsinin üstünde,
hâkim, müstebit bir hükümdar Despot.

Tahlisim mümkün; lâkin
Bu uğurda dökülecek kan ister.
Yani hürriyetim harp ile mümkün.
Göz yaşıyla biten nahli emelim
Şimden sonra kan ile beslenecek!

Bunu söyleyen liberte'dir.

Ya gönlüm Nasyon'a merbut iken
Vücudum başkasının olmak, neden?
Ya hükümdarımız bukadar âdil
Bilindiği halde karinasına
Kapılarak hülâgûlere muâdil
Zulümlerle halkın fenasına
Çalışmak neden iktiza ediyor?
Neden bir şahsın husulü merâmı
Yolunda bir millet kurban gidiyor?

Abdülhak Hâmid, vatan sevgisini, yalnız istibdat düşman-
lığını söyleyerek değil, vatanın geçirdiği felâketler gibi, nail
olduğu saadetleri de terennüm ederek bize en kıymetli bir
yadigâr olarak bırakmıştır.

93 Rus muharebesini, o zaman yazdığı Neşide'sinde, 1297
tarihinde Sivastopol'a gittiği zaman yazdığı Ziyaret'inde,
313 Yunan muharebelerini Orduyu hümayunda bir
şair'inde, Balkan felâketini Validem'inde, Çanakkale zaferini
İlhamı Nusret ve Yadigârı harb'ında, mütareke fecaatini
Mütareke seneleri adlı manzumesinde, istiklâl zaferini
Gıyaben Dumlupınar'da dile getirmişti.

Hayatının son demine kadar bağlı ve saygılı kaldığı
Atatürk'e ithaf ettiği bu manzumesinde İstiklâl harbi

şehitleri arasına karışmak arzusile yanan şairi dinlemek,
onun aziz ruhuna millî bir fatiha olacaktır.

Bilirim ben ki şanlı askerler
Kurtaran sîzsiniz bu memleketi.
Vatan uğrunda can veren erler,
Sıytınız kaplamakta her ciheti
Ey mübarek ketiybei şüheda!

Kalbi ümmetdedir sizin yeriniz,
Bize, siz şüphe yok ki mahza siz
Zinde bir devlet ettiniz ihdâ.

Hem bu dünyayı, hem de ahireti
Nuru imanla dolduran asker!
Sizin ey askeri zafer peyker,

Sürelim yüz bu haki pâkinize,
İşte âdâyı dökdünüz denize!..

Onu levsinden eylemek tathir
Ukde olmuştu sanki cümnenize!

Bilirim aczi şâirânemle
Ki siz olmazsınız bugün mağlub
Bu semâdan inen terânemle
Size ben olmak isterim maktûb
Ben neyim? sâlhûrde bir şâir,
Nâlezen bir mezarı bîzair.

Sizin, ey kitlei deliri şehir
Bilirim ben ki kaleler, dağlar
Secde eyler hücum - u hamlenize!

Size, ölmüş, nasıl desin sağlar.
Ki bugün siz fezayı hilkatde

Rûhlardan ziyade zindesiniz!
Yüce Türkoğlu Türk olan neferat,
Yücedir hem sizin kumadanınız.
Azamettir demek ki her yanınız,
Ve bu halkın dilindedir nekarat

Bu samârîi şirü ejderde
Bin kıyamet kopan bu yerlerde
Geziyorken ben ey Muhammed Türk!
Gökden inmekte bir derin avaz:
Medhü tavsifdir o harbinizin.
Sana kâfi, demek, mücerred, Türk!..

Ka'rı intihâsy ruh efken!..

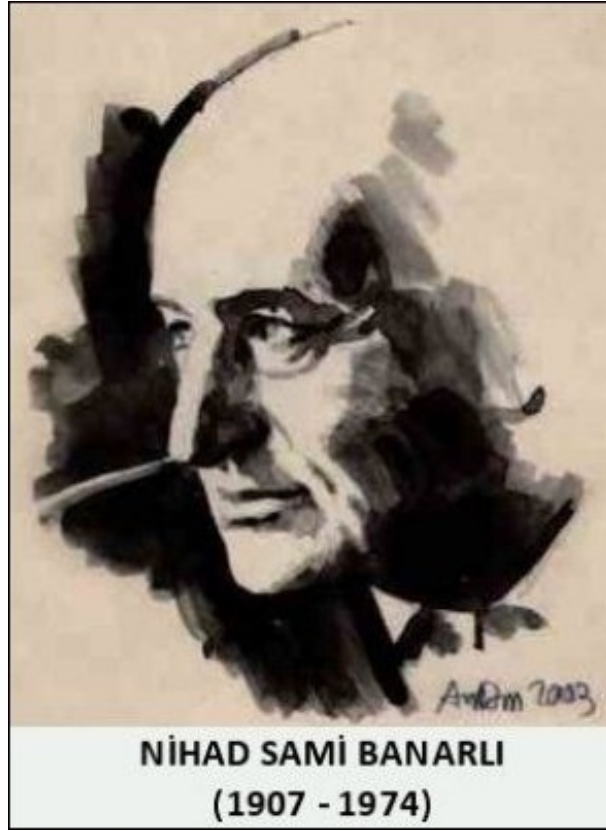
Ra'sever hiç muztarip, heyhat!
Umku nisyana düşmek üzere iken
Verdiniz siz o hiçe taze hayat!..

Susuyorum.

Vatani istiklale kavuşturan büyük kahramanın ve onun fedakâr ordusunun düşmandan geri aldığı Türk topraklarında şu anda yatan ve varlığının her zerresile o topraklara kalbolmakta hayatının en büyük saadetine eren Abdülhak Hâmid'le, ona hürmet taşkınlığında şüphe olmayan hatıra ve hafızalarınızı baş başa bırakmak için susuyorum.

HASAN ÂLİ YÜCEL

Ülkü, Mayıs 1937, S. 165-174

HER YER KARANLIK

Yıllarca evvel, Hafız Burhan'ın plâklarıyla yurd semâsını dolduran bu ses, yeniden moda oldu. Modaya radyolar ve hoparlörler de iştirak ettiği için, "Mağrip mi yoksa makber mi yâ Rab!,, feryadı, yine gökleri dolduruyor.

İçinde "makber,, kelimesi geçtiği için midir, bilmem, Abdülhak Hâmid'in bu tanınmış manzumesini dinleyicilerine okumaya hazırlanan ses sanatkârlarımız:

— Sevgili dinleyiciler! Şimdi de size Abdülhak Hâmid'in "Makber,, ini okuyacağım!.

Demekte ısrar ve ittifak ediyorlar ve bu hatâları, her defasında, alkışlarla karşılanıyor!. Halbuki okudukları mısralar, Hâmid'in "Makber,, inde değil, "Tarık,, tiyatrosundadır ve Makber'le ne söz ne de ses 'bakımından hiç bir münâsebeti yoktur. Bu manzume yazıldığı zaman,

Fatma Hanım henüz ölmemişti.

Bizzat Hâmid'in söylediğine göre, şaire bu manzumeyi ilham eden, gençliğinde Paris'te hayranlıkla seyrettiği bir "Romeo ve Juliet" operasıdır. Çünkü meşhur balkon sahnesinden sonra, bu târihî aşk dramının en tesirli sahnesi, mezarlık vak'asıdır:

"Juliet'i sevmediği insanla evlenmekten kurtarmak isteyen rahip Laurence, ona uyutucu bir ilâç verir. Güzel kızı, öldü diye mezara gömerler. Rahip gece olunca kızı mezardan çıkaracak ve iki sevgiliyi kavuşturacaktır. Fakat papazın hiylesini vaktinde haber alamıyan Romeo, Juliet'i sahiden öldü sanarak, kızın kabrinde intihar eder. Az sonra uyanan Juliet, sevdiği erkeği ölmüş görünce, Romeo'nun hançerini kendi göğsüne saplayarak, büyük ve ebedî visale ulaşır.,,

İşte bu sahne Paris'te temsil edilirken, mezarlıkta her yer karanlık bırakılmış, yalnız Juliet'in kabri bir meşale ile aydınlanmıştır. Bu sebeptendir ki Hâmid'in manzumesi: "Her yer karanlık, pür-nûr o mevki,, mısraıyla başlar.

Tarık tiyatrosundaki mezarlık sahnesi de, biraz, böyledir: "Henüz 18 yaşında, güzel bir İspanyol kızı, bir Arap mücâhidiyle sevişir. Arap savaşçısı, bir muharebede vurularak İslâm mezarlığına gömülür. Bu sefer, hâin bir İspanyol papazı, aynı kıza, ya kendisine, yahut elindeki hançere teslim olmasını teklif eder. Kız, papazın elinden hançeri kaparak Müslüman mezarlığına koşar, sevdiği kahramanın mezarı başında:

Her yer karanlık, pür-nûr o mevki!..
Mağrib mi yoksa, makber mi yâ Rab?
Yâ hâbgâh-ı dilber mi Yâ Rab;

Rü'yâ değil bu, aynıyle vâki!..

Mısralarıyla başlayan meşhur "Aşk mersiyesi,, ni söyler ve küçük hançeri tâ kalbine batırarak orada intihar eder.

Bu sahne Tarık dramına âdeta eklenmiş bir sahnedir, fakat esere bir tenevvü verir. Sözlerinin hayli kapalı olması ise, tiyatro tekniği bakımından bir kusurdur.

Bu manzumeye mutlaka bir ad vermek lâzımsa, onu Hâmid'in büyük "Makber,,i ile karıştırmadan, "Her yer karanlık mersiyesi,, diye isimlendirmek doğrudur. Bizim mûsikîmizde "güfte,,leri, ilk kelimeleriyle isimlendirmek ananesi bunu yadırgatmaz. Ses sanatkâlarımız da durmaksızın Hâmid gibi büyük bir şairimizin bir eserini ötekine karıştırarak yaptıkları "hatâ ilânları,, ndan kurtulurlar. Bizzat Hâmid, aynı manzumeyi "Mersiye-i Mahabbet,, diye isimlendirmiştir.

Hâmid'in öteki şiirlerine nisbetle pek parlak bir parça olmadığı halde, sırf bestelendiği için büyük şöhret kazanan bu manzumenin diğer bir talihi de Namık Kemal tarafından düzeltilmiş olmasıdır. O kadar ki Kemal, 84 mısra tutarındaki bu uzun manzumenin bir çok mısralarını "Hâmidâne ihmal,, den kurtarmıştır. Tarık Tiyatrosunu Hâmid, 1876 da Paris'te yazmış, sonra 1879 da eserin içindeki bu şiiri bir mektupla Namık Kemal'e göndererek, işaretlediği bir çok mısralar hakkında Kemal'in fikrini sormuştur. Kemal 5 temmuz 1879 da Hâmid'e gönderdiği cevabî mektubunda, manzume hakkında şöyle sözler söylemektedir:

... Şiirin güzel; husûsiyle hayâli fevkalâde güzel; mâmâfih muâhazeye lâayık yerleri var. O yerler yalnız senin işâret ettiğin yerler değil; aklıma geleni birer birer söylüyorum.

... Dördüncü mısradaki "meşhur vâki" yerine "ayniyle vâki" desen daha güzel olurdu.

"Ebr-i seher mi inmiş türâbe,, tasavvuru, bu kadar hasret-i hayalât içinde bulunduğum halde, sahihen bana da gıpta-resân oldu; fakat " inmiş,, yerine "düşmüş,, denilse... ne dersin? Ben dâima yazdığım şeylerde şiddet taraftarı olduğumdan o hayâl, âlem-i ilhamdan benim fikrime nâzil olsaydı, inmiş yerine düşmüş ile ifâde ederdim.

... "Bir haclegâhe döndüyse türben,, mısraını neden şâyân-ı muâhaze görmüşsün? Ta'accüb ederim; fakat onun altındaki "Aç koynunu aç, menkûhanım ben,, mısra'ında benim itikadımca " menkûha,, yerine "maşûka,, demek iktizâ eder.

... "Huri kucâğı, gılman ocağı,, yerine "Allah ocağı,, derdim. "Her neyse aç aç,, yerine "Aç koynunu aç,, denilse ne olur?

... "Sevb-i siyahım aksiyle rûşen,, mısraı, tasavvuru, yalnız sen, ben fikirde olanlara ifâde edebilir. "Sevb-i siyahım,, yerine "mâtem libâsım,, kullanılsa daha vâzih olmayacağı mukarrer ise de, daha münasib olmaz mı?

... "Gök mü yarılmış yâ Rab nedir bu
Ezhâr pür-nûr, envâr hoş-bû,,

beyti için ne söyleyeyim? Var ol Hâmid! Bu kadar vahşi, bu kadar fevkalâde tasavvurları semâvât-ı ilhamın tabakatını yarar da mı meydana çıkarırsın? Bu sehl-i mümteni' de değil; çünkü mümteni fakat sehl addolunmasına imkân yok..

Bu şekilde, şiirin daha bir çok mısralarını kâh beğenen, kâh düzelten Namık Kemal'in bu tashihleri, Hâmid tarafından çok müsâid karşılanmış ve "Tarık" intişâr ettiği zaman manzumenin bir kısım mısraları Kemal'in düzelttiği şekilde neşrolunmuştur.

Namık Kemal'in, daha bir çok güzel fikirlerini ihtivâ eden bu mühim mektubun bütünü, önce "Mecmuâ-i Ebüzziyâ,, da neşrolunmuş, (Sayı; 13-14. 1898) en yeni olarak da Fevziye Abdullah Tansel'in "Hususî mektuplarına göre Namık Kemal ve Abdülhak Hâmid,, isimli değerli etüdünde incelenmiştir (1949).

Bizim mûsikî dünyâmız bu bakımlardan da hayli (alaturka) dır. "Bu tâbiri, alaturka, hâlis Türk demek olmadığı için kullanıyorum... Şairlerimizin şiirlerini alır, ekseriyâ şiiri anlamamış seslerle besteler; yine ekseriyâ şairinin ismini bile söylemeğe lüzum görmeden tegannî ederler. Bâzan bu besteler, sırf sözlerindeki güzellik yüzünden sevilip şöhret buldukları halde getirdikleri kazançtan şairlerinin ve vârislerinin telif hakkını akıllarına bile getirmezler.. Üstelik her bakımdan ziyan ettikleri şiirlerin, kimin, hangi şiiri olduğunu öğrenmeğe dahi lüzum görmeyerek, böyle yanlış tanıtırlar. Sonra bu memlekette sanata kıymet verilmiyor diye gazellerindeki "aman" lar sayısınca feryad ederler.

Halbuki, uzaktan örnek gösterdikleri Batı dünyâsında hâdisе bunun aksidir. Bestelenen her eser, bütün teferruatıyla, lejandlarıyla bilinir; eserdeki sanatın rûhuna ruh katan bir mûsikiyle bestelenir; ve sokak çalgıcılarına varıncaya kadar şiirlerin, bütün eserlerin telif hakkına derin saygı gösterilir ki, onun için o ülkelerde sanatın hâlâ yüce ve yüksek bir payesi vardır. Bizim sanat dünyâmızda ise, işte adını dahi bilemiyoruz: Her yer karanlık..

19.9.1953

NİHAD SAMİ BANARLI

Taha Toros Arşivi, 001580724010

KOCA HÂMİD'İ UNUTUVERDİK

Bir zamanlar yalnız doğduğu günü değil, hayatının hemen hergünkü tebciller - tâzim ile doldurduğumuz, edebiyatımızın baş tacı yaptığımız Abdülhak Hâmîdin bu sefer ne gün doğduğunu bile şaşırdık. 5 şubatta doğduğunu yıllarca yanlış öğrendiğimiz halde bu defa doğrultmaya, hakkında doğrudürüst neşriyat yapmaya bile lüzum görmedik.

Zamanındaki hayranlarının köprü altından su bağışlar-casına, "Şairi azimüşşân» ve «Dâhiyi âzam» gibi unvanlarla pohpohlamaları yersiz olmasına yersizdi amma, Hâmîd, koca Hâmîd, hiç de öyle yabana atılacak şair değildi. Kalabalık eserleri üzerine sabırla eğilenler, onda mükemmellik bulamasalar da, bol bol yenilik ve derinlik bulacaklardır; hem şimdiye kadar bir başkasının farkında olmadığı yenilikler ve derinlikler...

Belki arka girememiş, belki umulduğu kadar arazi sula-mamış, amma, coşkun, hoyrat, sel gibi bir nehir. Onda,

kuyumculuk şöyle dursun, rasgele şiir işçiliği bile bulamayanlara haydi hak verelim fakat garp edebiyatının kapısını bize ilk aralayanın o olduğunu da inkâr etmeyelim!

Kızıl Hamit, koca Hâmidi hem itibarda hem sürgünde tuttu. Vatandan uzak olmak, birçok memleket hâdiselerine yukarıdan selâmetle bakmasını sağladı amma yurt gerçeklerinin derinine inmesine de engel oldu. Hoş, memlekette iken de, tünediği Çamlıca tepesi, oldukça kenar bir yerdi, yurdun göbeğinde sayılamazdı. Üstelik, yabancı diyarlarda konakladığı tümseklerin yüksek uzaklığı, onu, o zamanki ölçüler ve imkânlar içinde bile, memleketle kaynaşmaktan; kaynaşmak şöyle dursun, koklaşmaktan mahrum bıraktı..

Bırakalım. Hâmidin metafizikle karışmış, felsefeye bulanmış, şark ölçüleriyle bir vakitler makbul sayılan söz cambazlıklarına kaymış taraflarını.. Veremden ölen genç karısının başı ucunda hertürlü kayıttan sıyrılmış ruh çılgınlıklarına kulak verelim:

Yıldızlar! Onu siz ettiniz defn
Durmuş ne bakarsınız uzakta?

Cemşidi de kor bu iş merakta:
Meyhane yıkıldı mest ayakta!

Hâmit, Makberi yazdıran derde ve şüpheye düşmeden önce, şark ve garbın sanat ve zevk sofralarından bol bol çimlenmiş, gün görüp dem sürmüş, hoyrat ve kibar bir hovarda, hırfet ve marifet sahibi bir şairdi. «Makber» eserinde, onu birdenbire, cehennemi bir şüphe kuyusunun içinden boğuk boğuk, derin derin, gerçek şiir edasıyla seslenir buluyoruz:

İsterse bana cihanı versin
Çoktan geberirdim, ey ecel, ben,
Allah senin belânı versin!

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Taha Toros Arşivi, 001506891006

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siiirparki.com